

AZƏRBAYCAN DİLİ

Proqram fənn kurikulumu üzrə təlim nəticələrinə uyğun olaraq V – IX sinif dərslərləri əsasında hazırlanmışdır. İmtahanda fənn kurikulumunun Azərbaycan dili fənni üçün müəyyən etdiyi 4 məzmun xəttinə (“**Dinləyib-anlama və danışma**”, “**Oxu**”, “**Yazı**”, “**Dil qaydaları**”) aid altstandartların hamısı üzrə bilik və bacarıqların yoxlanılması mümkün deyil. Bəzi altstandartların yoxlanılması üçün müəyyən vasitələr tələb edildiyindən onlarla bağlı tapşırıqlardan istifadə olunması məqsədəuyğun deyil.

İmtahanda məzmun standartlarının təlim nəticələrində nəzərdə tutulmuş tətbiq etmə, tədqiq etmə, əlaqələndirmə, uyğunluğu müəyyən etmə, fərqləndirmə, fikrini sxemlərlə, cədvəllərlə ifadə etmə, mühakimə yürütmə, əsaslandırma bacarıqlarının sistemli şəkildə nümayiş etdirilməsi tələb olunur.

Proqram əsas etibarilə 3 (“**Oxu**”, “**Yazı**”, “**Dil qaydaları**”) məzmun xətti üzrə altstandartların reallaşdırılması üçün verilmiş materialları əhatə edir.

“**Oxu**” məzmun xətti ilə bağlı, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar nümayiş etdirilməlidir: mətnin tərkib hissələrini fərqləndirmək və onları **giriş, əsas hissə, nəticəyə** görə adlandırmaq, mətnin məzmun və strukturunun mənimsənilməsinə nümayiş etdirmək, tərkib hissələri arasında əlaqəni gözləməklə mətni genişləndirmək, tanış olmayan söz və ifadələrin, eləcə də həqiqi və məcazi mənəli söz və ifadələrin mənasını kontekstə uyğun dəqiqləşdirmək, şərh etmək, məndəki əsas fikri müəyyən etmək, fikrə münasibətini fakt və məlumatlarla əsaslandırmaq, zəngin söz ehtiyatına malik olduğunu nümayiş etdirmək.

“**Yazı**” məzmun xətti üzrə, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar nümayiş etdirilməlidir: dil qaydalarını yazılı nitqə tətbiq etmək, rəhbər yazı vərdişlərinə yiyələndiyini nümayiş etdirməklə verilmiş mövzu ilə bağlı fikirlərini yazmaq, mövzu ilə bağlı fakt və dəlillər müəyyən edib yazmaq, plan tərtib etmək, verilmiş mətnin hissələrini plan əsasında məntiqi cəhətdən əlaqələndirmək, sitatlardan istifadə etməklə fikir və mülahizələrini qüvvətləndirmək.

“**Dil qaydaları**” məzmun xətti üzrə, əsasən, aşağıdakı mövzularla bağlı bilik və bacarıqlar nümayiş etdirilməlidir:

Fonetika. Danışq səsləri. Saitlərin növləri: qalın, incə; açıq, qapalı; dodaqlanan, dodaqlanmayan. Samitlərin növləri: kar, cingiltili. Sözlərin hərf və səs tərkibi. Bir sıra sözlərdə **o** saitinin [a] kimi tələffüzü. Saitlərin uzun tələffüzü. Söz sonunda **b, c, d, g** samitlərinin tələffüzü. **K** samitinin yazılışı və tələffüzü. **Q** samitinin yazılışı və tələffüzü. Qoşa samitlə bitən təkhecalı sözlər: eynicinsli qoşa samitlə bitən sözlər, müxtəlifcinsli qoşa samitlə bitən sözlər. Söz ortasında yanaşı gələn **tt, kk, pp, qq** samitlərinin tələffüzü. Ahəng qanunu. Heca. Sözlərin yazılışı və deyilişinə görə təhlili (fonetik təhlil).

Leksika. Sözlərin leksik və qrammatik mənası. Əsas nitq hissələrinin həm leksik, həm də qrammatik mənaya, köməkçi

nitq hissələrinin ancaq qrammatik mənaya malik olması. Sözlərin ilkin – həqiqi mənası. Sözlərin məcazi mənası. Çoxmənalı sözlər. Omonimlər. Omonim sözlərlə çoxmənalı sözlərin müqayisəsi. Sinonimlər. Antonimlər. Frazeoloji birləşmələr (sabit söz birləşmələri). Terminlər. Sözlərin leksik təhlili.

Sözün tərkibi. Kök və şəkilçi. Leksik və qrammatik şəkilçilər. Şəkilçilərin bir, iki və dörd variantlı olması. Bitişdirici samitlər (**n, y, s**).

Söz yaradıcılığı. Sözlərin quruluşca növləri. Sadə sözlər. Düzəltmə sözlər. Mürəkkəb sözlər. Tərəfləri bitişik, defislə və ayrı yazılan mürəkkəb sözlər. Eyniköklü sözlər. Sözlərin başlanğıc forması. Sözlərin tərkibinə görə təhlili.

Morfologiya. Əsas və köməkçi nitq hissələri.

Əsas nitq hissələri.

İsim, onun əşya adı bildirməsi. Konkret və mücərrəd isimlər. Ümumi və xüsusi isimlər. İsmə tək və cəm formaları. Toplu isimlər və onların cəm isimlərdən fərqi. İsmə halları. Qeyri-müəyyənlik bildirən yiyəlik hal. Qeyri-müəyyənlik bildirən təsirlik hal. Adlıq, qeyri-müəyyən yiyəlik və qeyri-müəyyən təsirlik halların fərqləndirilməsi. İsmə mənsubiyyətə görə dəyişməsi. *Mənbə, mövqə, mənafe, tale, mənsə, su, nə* sözlərinin mənsubiyyətə görə dəyişməsi. Bəzi ikihecalı isimlərin kökündə qapalı saitin düşməsi. Xəbərlilik şəkilçiləri.

Sifət, onun əşyaya aid əlamət və keyfiyyət bildirməsi. Sifətin dərəcələri. Adı, azaltma və çoxaltma dərəcələri. Azaltma və çoxaltma dərəcələrində olan sifətlərin yazılışı. Sifətlərin isimləşməsi.

Say, onun əşyanın miqdar və sırasını bildirməsi. Sayın mənəca növləri: miqdar və sıra sayları. Miqdar saylarının növləri: müəyyən miqdar sayları, qeyri-müəyyən miqdar sayları, kəsr sayları. Numerativ sözlər və onların işlənmə məqamları. Sayların yazılışı: sözlərlə, ərəb rəqəmləri ilə, Roma rəqəmləri ilə, ərəb rəqəmləri və sözlərin iştirakı ilə. Miqdar saylarında şəkilçilərin yazılışı. Sıra saylarının yazılışı. Defislə yazılan mürəkkəb saylar. Saylarla işlənən isimlərin təkdə və ya cəmdə olması. Sayların isimləşməsi.

Əvəzlik, onun əsas nitq hissələrinin yerində işlənməsi. Əvəzliyin mənəca növləri. Şəxs əvəzlilikləri. Şəxs əvəzliliklərinin I, II və III şəxsin təkində və cəmində olması. İşarə əvəzlilikləri. **O, bu** əvəzliliklərindən sonra vergülün işlənməsi. Sual əvəzlilikləri. Qeyri-müəyyən əvəzliliklər. Təyini əvəzliliklər.

Feil, onun əşyanın hərəkətini bildirməsi. Feilin təsdiq və inkar formaları. Feilin şəxsə görə dəyişməsi. Feilin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə və mürəkkəb feillər. Tərəfləri defislə və ayrı yazılan mürəkkəb feillər. Feilin şəkilləri (Feilin təsriflənən formaları). Feilin zamana görə dəyişməsi. Feilin indiki zamanı. Feilin keçmiş zamanı. Feilin gələcək zamanı. Xəbər şəkli. Xəbər şəklində olan feilin zamana və şəxsə görə dəyişməsi. Xəbər şəklində olan

feillərin yazılışı və tələffüzü. Əmr şəkli. Arzu şəkli. Vacib şəkli. Lazım şəkli. Şərt şəkli. Feilin zamana görə dəyişməsi. Feilin indiki zamanı. Feilin keçmiş zamanı. Feilin gələcək zamanı. Hərəkətin subyektı və obyektı. Feilin qrammatik məna növləri: məlum, məchul, şəxssiz, qayıdış, qarşılıq-birgəlik, icbar növ.

İdi, imiş, isə köməkçi sözləri (hissəcikləri). *İdi, imiş* köməkçi sözləri (hissəcikləri) və keçmiş zaman şəkilçiləri. *İsə* köməkçi sözü (hissəciyi) və feilin şərt şəklinin fərqləndirilməsi. Cümlədə *isə* köməkçi sözünün (hissəciyinin) qoşulduğu sözdən sonra vergülün işlənməsi.

Feilin təsriflənməyən formaları.

Feilin şəxsə və kəmiyyətə görə dəyişməyən formaları: məsdər, feili sifət, feili bağlama. Feilin təsriflənməyən formalarının iki nitq hissəsinin xüsusiyyətlərinə malik olması. Təsriflənməyən formaların hər üçündə feilin xüsusiyyətlərinin olması. Məsdərin feil və ismin bəzi xüsusiyyətlərinə malik olması. Feili sifətin feilin və sifətin bəzi xüsusiyyətlərinə malik olması. Feili sifətin feildən düzələn sifətlərdən fərqləndirilməsi. Feili bağlamanın həm feilin, həm də zərfin xüsusiyyətlərinə malik olması.

Zərf, onun, əsasən, hərəkəti müxtəlif cəhətdən izah etməsi. Zərfin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə, mürəkkəb zərflər. Mürəkkəb zərflər və onların yazılışı. Tərəfləri bitişik, defislə və ayrı yazılan mürəkkəb zərflər. Zərflərin məna növləri. Tərzi-hərəkət zərfləri. Zaman zərfləri. Yer zərfləri. Kəmiyyət zərfləri. Həm zərf, həm də digər nitq hissələri kimi işlənən bilən sözlər.

Köməkçi nitq hissələri.

Qoşma, onun müxtəlif qrammatik məna çarələri yaradan köməkçi nitq hissəsi olması. Qoşmaların deyilişi və yazılışı. Çoxhecalı qoşmaların ayrı, təkhecalı qoşmaların bitişik yazılması.

Bağlayıcı, onun sözlər, cümlə üzvləri və cümlələr arasında əlaqə yaradan köməkçi nitq hissəsi olması. Bağlayıcılarda vergülün işlənməsi. Mürəkkəb bağlayıcılar və onların yazılışı.

Ədat, onun cümlədə fikrin təsirliliyini artıran köməkçi nitq hissəsi olması. Ədatların yazılışı. Bitişik və ayrı yazılan ədatlar. Təsdiq və inkar bildirən ədatlarla bağlı vergülün işlənməsi.

Modal söz, onun danışanın ifadə etdiyi fikrə münasibət bildirən köməkçi nitq hissəsi olması. Modal sözlərlə bağlı vergülün işlənməsi.

Nida, onun hiss-həyəcan bildirən köməkçi nitq hissəsi olması. Nidalarda vergül və nida işarəsinin işlənməsi.

Əsas və köməkçi nitq hissələrinin omonimliyi. Köməkçi nitq hissələrinin bir-biri ilə omonimliyi. Köməkçi nitq hissələrinin sinonimliyi. Bəzi bağlayıcı və ədatların müəyyən şəkilçilərdən fərqləndirilməsi.

Sözün morfoloji təhlili.

Sintaksis. Söz birləşməsi və cümlə.

Söz birləşməsi (sərbəst söz birləşmələri). Söz birləşməsinin iki və daha artıq müstəqil sözün məna və qrammatik cəhətdən birləşdiyi dil vahidi olması. Söz

birləşmələrinin əsas və asılı tərəfləri. Əsas tərəfə görə söz birləşmələrinin növləri: ismi və feili birləşmələr. İsmi birləşmələr. Mürəkkəb adlar (Mürəkkəb adların söz birləşməsi şəklində olması). Mürəkkəb adların yazılışı. Tərkibindəki bütün sözlərin birinci hərfi böyük yazılan mürəkkəb adlar. Yalnız birinci komponentinin baş hərfi böyük yazılan mürəkkəb adlar. Tərkibində *mirzə, hacı, şah* və s. olan mürəkkəb adların yazılışı.

Feili birləşmələr və onların növləri. Əsas tərəfi məsdərlə ifadə olunan feili birləşmələr (məsdər tərkibləri). Əsas tərəfi feili sifətlə ifadə olunan feili birləşmələr (feili sifət tərkibləri). Əsas tərəfi feili bağlama ilə ifadə olunan feili birləşmələr (feili bağlama tərkibləri).

Sintaktik əlaqələr və onların növləri.

Tabesizlik əlaqəsi. Tabesizlik əlaqəsinin bərabərhüquqlu söz və cümlələr arasında olması. Tabelilik əlaqəsi. Tabelilik əlaqəsində olan tərəflərdən birinin digərindən asılı olması. Tabelilik əlaqəsinin yaranmasında ismin hal, mənsubiyyət və xəbərlilik şəkilçilərinin rolu. Uzlaşma əlaqəsi. Xəbərin mübtədə ilə şəxsə və kəmiyyətə görə uzlaşması.

Cümlə üzvləri.

Cümlənin baş üzvləri. Cümlənin qrammatik əsası.

Mübtədə. Mübtədanın cümlədə haqqında danışılanı bildirməsi. Obyektin mübtədə yerində çıxış etməsi. Mübtədanın ifadə vasitələri.

Xəbər. Xəbərin cümlədə, əsasən, haqqında danışılan barədə məlumat verməsi. Xəbərin ifadə vasitələri. Feili xəbər. Feili xəbərin feilin müxtəlif şəkilləri ilə ifadə olunması. Frazoloji birləşmələrin həm feili, həm də ismi xəbər olması. Suala cavab verməyən *var, yox, lazım, mümkün* və s. sözlərin ismi xəbər kimi işlənən bilməsi. *Deyil* sözünün adlara qoşulması ilə yaranan ismi xəbərlər.

Cümlənin ikincidərəcəli üzvləri.

Tamamlıq. Tamamlığın ifadə vasitələri.

Təyin. Təyinin bütün cümlə üzvlərinə aid olması. Təyinin ifadə vasitələri.

Zərflilik. Zərfliliyin, əsasən, feili xəbərə aid olması. Zərfliliyin mənacə növləri. Tərzi-hərəkət zərfliyi. Zaman zərfliyi. Yer zərfliyi. Səbəb zərfliyi. Məqsəd zərfliyi. Kəmiyyət zərfliyi. Zərfliliyin ifadə vasitələri.

Həmcins üzvlər. Bütün cümlə üzvlərinin həmcins ola bilməsi. Həmcins üzvlər arasında tabesizlik əlaqəsinin olması. Həmcins üzvləri bir-birinə bağlayan vasitələr. Həmcins üzvlərdə qrammatik şəkilçilərin, köməkçi sözlərin (hissəciklərin) və qoşmaların ixtisarı. Həmcins üzvlərdə ümumiləşdirici sözlər. Ümumiləşdirici sözlərlə bağlı durğu işarələrinin işlənməsi.

Cümlədə söz sırası. Söz sırasının pozulması halları.

Əlavələr. Əlavənin özündən əvvəlki üzvü, sözü aydınlaşdırən, dəqiqləşdirən söz və ifadə olması. Bütün cümlə üzvlərinin əlavəsinin olması. Əlavələrlə bağlı işlənən durğu işarələri.

Ara sözlər. Ara sözün danışanın ifadə etdiyi fikrə münasibətini bildirməsi. Ara sözlərlə bağlı vergül işarəsinin işlənməsi.

Xitab. Xitabın cümlədə müraciət ediləni bildirən söz və ya söz birləşməsi olması. Xitabla bağlı işlənən durğu işarələri.

Cümlə.

Cümlənin məqsəd və intonasiyaya görə növləri. Nəqli cümlə. Sual cümləsi. Əmr cümləsi. Nida cümləsi.

Baş üzvlərin iştirakına görə sadə cümlənin növləri.

Müəyyən şəxslə cümlə. Qeyri-müəyyən şəxslə cümlə. Ümumi şəxslə cümlə. Şəxssiz cümlə. Adlıq cümlə.

Söz-cümlə. Söz-cümlələrin ifadə vasitələri.

Cümlənin quruluşca növləri. Sadə cümlənin bir, mürəkkəb cümlənin iki və daha artıq qrammatik əsasının olması.

Mürəkkəb cümlə.

Mürəkkəb cümlənin növləri: tabesiz və tabeli mürəkkəb cümlələr. Tabesiz mürəkkəb cümlə. Tabesiz mürəkkəb cümlənin tərkib hissələrini bağlayan vasitələr (intonasiya, tabesizlik bağlayıcıları).

Sintaktik təhlil.

Dialoqlarda durğu işarələri.

Durğu işarələri: nöqtə, sual, nida, vergül, qoşa (iki) nöqtə, dırnaqlar, tire.

Qeyd: Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Azərbaycan dilinin orfoepiya normaları”nın təsdiq edilməsi haqqında 18 iyun 2021-ci il tarixli 175 №-li qərarında əksini tapan bəzi qaydalar şagirdlərin istifadə etdikləri aşağı sinif dərslərlərində olmadığından buraxılış imtahanlarında bu mövzularla bağlı tapşırıqlardan istifadə edilməyəcək:

1. tərkibində *ae, ea, ea, əa, eo, üa, üə, au, ua, ue, uə* yanaşı yazılan sahitlərin işləndiyi sözlərin tələffüzü ilə bağlı;
2. tərkibində *ov, öv* hərf birləşmələri olan sözlərin tələffüzü ilə bağlı.

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. R.Ə.İsmayılov, Ş.F.Zahidova, Ü.R.Nurullayeva, A.F.Xanaliyeva. “Azərbaycan dili”. (1-ci və 2-ci hissə) 5-ci sinif, Bakı – 2024.
2. R.Ə.İsmayılov, Ü.R.Nurullayeva, A.F.Xanaliyeva, R. Həbibli, S.X.Məmmədova. “Azərbaycan dili”. (1-ci və 2-ci hissə) 6-cı sinif, Bakı – 2025.
3. R.Ə.İsmayılov, A.X.Rüstəмова, H.F.Allahverdi, S.X.Məmmədova. “Azərbaycan dili”. 7-ci sinif, Bakı – 2022.
4. T.M.Hacıyev, S.Q.Bektaş, M.H.Vəliyeva, Y.İ.Hüseynova. “Azərbaycan dili”. 8-ci sinif, Bakı – 2023.
5. T.M.Hacıyev, S.Q.Bektaş, Y.İ.Hüseynova. “Azərbaycan dili”. 9-cu sinif, Bakı – 2024.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. “Azərbaycan dili”. 5 – 9-cu siniflər üçün qiymətləndirmə tapşırıqları kitabları. “Abituriyent” jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi. Bakı – 2025.
2. Orfoqrafiya, orfoepiya lüğəti. DİM – “Abituriyent”. Bakı – 2024.

3. “Azərbaycan dili” vəsait. Bakı – 2019, 2025.
4. “Azərbaycan dili”. Test toplusu. (Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanına hazırlaşanlar üçün) “Abituriyent” jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi – Bakı, 2025.
5. “Azərbaycan dili”. Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanı modelinə uyğun “20 variant sınaq imtahanı” kitabı. Bakı – 2024.

RİYAZIYYAT

Proqram V-IX sinif dərsləkləri əsasında hazırlanmış və fənn kurikulumunun təlim nəticələri və məzmun standartlarının tələblərinin reallaşdırılması ilə bağlı tədris materiallarını əhatə edir.

HƏQİQİ ƏDƏDLƏR

Natural ədədlər və onların onluq say sistemində yazılışı. Natural ədədlər üzərində əməllər. Toplamanın və vurmanın xassələri. Çoxrəqəmli ədədlərin yuvarlaqlaşdırılması. Ədədin bölünəni və böləni. Tam və qalıqlı bölmə. 2-yə, 3-ə, 4-ə, 5-ə, 9-a, 10-a bölünmə əlamətləri. Sadə və mürəkkəb ədədlər. Mürəkkəb ədədin sadə vuruqlara ayrılışı. Qarşılıqlı sadə ədədlər. Ən böyük ortaq bölən (ƏBOB), ən kiçik ortaq bölünən (ƏKOB).

Adi kəsrlər. Düzgün kəsrlər, düzgün olmayan kəsrlər. Kəsrin əsas xassəsi. Kəsrlərin ixtisarı. Kəsrlərin ortaq (eyni) məxrəcə gətirilməsi. Adi kəsrlərin müqayisəsi. Adi kəsrlər üzərində əməllər. Qarışıq ədədlər və onlar üzərində əməllər.

Ədədin hissəsinin və hissəsinə görə ədədin tapılması.

Onluq kəsrlər. Onluq kəsrin tam və kəsr hissəsi. Onluq kəsrlərin müqayisəsi. Onluq kəsrlər üzərində əməllər. Dövri onluq kəsr. Onluq kəsrlərin yuvarlaqlaşdırılması. Adi kəsrin onluq kəsre, onluq kəsrin və dövri onluq kəsrin adi kəsre çevrilməsi. Adi, onluq və dövri onluq kəsrlər üzərində birgə əməllər.

Mənfi ədəd anlayışı. Əks ədədlər. Tam ədədlər. Tam ədədlər üzərində əməllər. Qarşılıqlı tərs ədədlər. Rəşional ədədlər. Ədəd oxu. Rəşional ədədlərin ədəd oxu üzərində təsviri. Ədədin modulu (mütəlaq qiyməti). Ədəd oxu üzərində yerləşən iki nöqtə arasında məsafə. İrrəşional ədədlər. Həqiqi ədədlər. Həqiqi ədədlərin müqayisəsi. Həqiqi ədədlər üzərində əməllər. Ədədin tam və kəsr hissəsi. Ədədi orta, həndəsi orta.

NİSBƏT. TƏNASÜB. FAİZ

Nisbət. Tənasüb və onun xassəsi. Düz mütənasib kəmiyyətlər və onların xassələri. Tərs mütənasib kəmiyyətlər və onların xassələri. Ədədin verilmiş ədədlərlə düz mütənasib hissələrə bölünməsi.

Faiz. Onluq kəsrin faizlə ifadəsi. Faizin adi və onluq kəsrlə ifadəsi. Ədədin faizinin tapılması. Faizinə görə ədədin tapılması. İki ədədin nisbətinin faizlə ifadəsi. Kəmiyyətlərin dəyişməsinin faizlə ifadəsi. Diaqramlar.

RƏŞİONAL İFADƏLƏR

Ədədi ifadələr. Dəyişəni olan ifadələr. İfadələrin qiymətlərinin müqayisəsi.

Natural üstlü qüvvət və onun xassələri.

Birhədli və onun standart şəkli. Çoxhədli və onun standart şəkli. Birhədliyə vurulması və qüvvətə yüksəldilməsi, birhədlinin çoxhədliyə vurulması, çoxhədliyə vurulması, çıxılması, vurulması. Eyniliklər və eynilik çevrilmələri.

Müxtəsər vurma düsturları. Çoxhədlinin vuruqlara ayrılması. Kvadrat üçhədlinin tam kvadratına ayrılması.

Rəşional ifadələr. Rəşional ifadələrin toplanması, çıxılması, vurulması, bölünməsi və qüvvətə yüksəldilməsi.

Rəşional ifadələrin eynilik çevrilmələri. Rəşional ifadələrdə dəyişənin mümkün qiymətləri (DMQ).

n-ci DƏRƏCƏDƏ KÖK.

İRRƏŞİONAL İFADƏLƏR.

RƏŞİONAL ÜSTLÜ QÜVVƏT

Kvadrat kök. Hesabi kvadrat kök. Hesabi kvadrat kökün

xassələri. $\sqrt{x^2} = |x|$ eyniliyi. Vuruğun kök işarəsi altından çıxarılması və vuruğun kök işarəsi altına salınması. Kvadrat köklər daxil olan ifadələrin çevrilməsi.

Tam üstlü qüvvət və onun xassələri.

Ədədin standart şəkli.

Həqiqi ədədin n-ci dərəcədən kökü və onun xassələri. Rəşional üstlü qüvvət və onun xassələri. Qüvvətlərin müqayisəsi. Kəsrin məxrəcinin irrəşionalıqdan azad edilməsi. İrrəşional ifadələrin eynilik çevrilmələri. İrrəşional ifadələrdə dəyişənin mümkün qiymətləri (DMQ).

ÖLÇMƏ. STATİSTİKANIN ELEMENTLƏRİ.

ÇOXLUQLAR. EHTİMAL NƏZƏRİYYƏSİNİN ELEMENTLƏRİ

Kəmiyyətlərin ölçülməsi. Eyni kəmiyyətin müxtəlif ölçü vahidləri və onlar arasındakı əlaqə.

Məlumatların toplanması. Median, moda və ən böyük fərq. Məlumatın təhlili. Məlumatın qruplaşdırılması və təqdimi.

Çoxluq anlayışı. Sonlu çoxluq, sonsuz çoxluq və boş çoxluq. Alt çoxluq. Bərabər çoxluqlar. Çoxluqların birləşməsi, kəsişməsi, fərqi və onların xassələri. Eylər-Venn diaqramı. İki sonlu çoxluğun birləşməsinin elementlərinin sayı.

Hadisə anlayışı. Yəqin hadisə, mümkün olmayan hadisə, təsadüfi hadisə. Elementar hadisələr. Asılı olmayan və asılı hadisələr. Toplama və vurma prinsipləri. Mümkün halların sayı. Ölverişli halların sayı. Hadisənin ehtimalı. Ehtimalın hesablanmasına aid məsələ həlli.

BİRDƏYİŞƏNLI TƏNLİKLƏR VƏ

TƏNLİKLƏRİN TƏTBİQİ İLƏ MƏSƏLƏ HƏLLİ

Tənlük və onun kökləri. Eynigüclü tənliliklər. Birdəyişənli xətti tənlük və ona gətirilən tənliliklər. Birdəyişənli xətti tənliliklərin tətbiqui ilə məsələ həlli.

Kvadrat tənlük. Natamam kvadrat tənliliklər. Kvadrat tənlüyün kökləri düsturu. Viyet teoremi və onun tərsi olan teorem. Kvadrat üçhədlinin vuruqlara ayrılması. Kvadrat tənlüyə gətirilən tənliliklər. Kvadrat tənliliklərin tətbiqui ilə məsələ həlli.

Rəşional tənliliklər və sadə irrəşional tənliliklər. Rəşional tənliliklərin tətbiqui ilə məsələ həlli. Modul işarəsi daxilində dəyişəni olan tənliliklər (modullu tənliliklər).

TƏNLİKLƏR SİSTEMİ VƏ TƏNLİKLƏR

SİSTEMİNİN TƏTBİQİ İLƏ MƏSƏLƏ HƏLLİ

İkidəyişənli xətti tənlük. İkidəyişənli xətti tənliliklər sistemi və onun həlli üsulları. Eynigüclü tənliliklər sistemi. İkidəyişənli xətti tənliliklər sisteminin kökünün varlığını araşdırılması. Biri xətti, digəri ikidəyişənli, hər iki tənlüyü ikidəyişənli olan ikidəyişənli tənliliklər sistemi. Tənliliklər sisteminin tətbiqui ilə məsələ həlli.

BƏRABƏRSİZLİKLƏR

Ədədi bərabərsizliklər və onların xassələri. Ədədi bərabərsizliklərin toplanması və vurulması. Ədədi aralıqlar. Ədədi aralıqların birləşməsi və kəsişməsi. Birdəyişənli xətti bərabərsizliklərin həlli. Eynigüclü bərabərsizliklər. İkiqat

xətti bərabərsizliklər. Birdəyişənli xətti bərabərsizliklər sistemi və birdəyişənli xətti bərabərsizliklər heyəti.

Rasional bərabərsizliklər. Bərabərsizliklərin intervallar üsulu ilə həlli. Modul işarəsi daxilində dəyişəni olan bərabərsizliklər (modullu bərabərsizliklər). Kvadrat bərabərsizliklər.

FUNKSIYALAR VƏ QRAFİKLƏR

Düzbucaqlı koordinat sistemi. Funksiya anlayışı. Funksiyanın təyin oblastı və qiymətlər çoxluğu. Funksiyanın verilməsi üsulları. Funksiyanın qrafiki. Xətti funksiya və onun qrafiki. Xətti funksiyaların qrafiklərinin qarşılıqlı

vəziyyəti. $y = ax^2 + bx + c (a \neq 0)$, $y = \frac{k}{x} (k \neq 0)$, $y = \sqrt{x}$,

$y = |x|$, $y = x^3$ funksiyaları və onların qrafikləri.

SADƏ HƏNDƏSİ FİQURLAR

Nöqtə və düz xətt. Parça. Parçaların müqayisəsi. Parçalar üzərində əməllər. Şüa. Əks şüalar. Bucaq. Bucağın dərəcə ölçüsü. Bucağın növləri. Bucaqların müqayisəsi. Bucağın tənböləni. Qonşu və qarşılıqlı bucaqlar.

İki düz xəttin qarşılıqlı vəziyyəti. Paralel düz xətlər. İki paralel düz xəttin kəsənlə əmələ gətirdiyi bucaqların xassələri. Düz xətlərin paralellik əlamətləri. Paralel düz xətlərin xassələri.

Perpendikulyar düz xətlər. Nöqtədən düz xəttə qədər məsafə, iki paralel düz xətt arasındakı məsafə. Planimetriya aksiomları. Uyğun tərəfləri paralel olan bucaqlar. Uyğun tərəfləri perpendikulyar olan bucaqlar.

ÇEVRE VƏ DAİRƏ

Çevrə, dairə, çevrə qövsü. Dairə sektoru və dairə seqmenti. Çevrənin və çevrə qövsünün uzunluğu. π ədədi. Düz xətlə çevrənin qarşılıqlı vəziyyəti: toxunan və kəsən. Toxunanlar və kəsənlərin xassələri. Çevrəyə çəkilmiş toxunanlar və kəsənlər arasındakı bucaqlar. Mərkəzi bucaq. Çevrə daxilində çəkilmiş bucaq. Çevrədə vətərlərin xassələri. Çevrədə vətər və kəsənlərin parçalarının mütənəsbibliyi. İki çevrənin qarşılıqlı vəziyyəti.

ÜÇBUCAQLAR

Üçbucaq və onun əsas elementləri. Üçbucağın daxili bucaqlarının cəmi. Üçbucağın tərəfləri və bucaqları arasındakı münasibətlər. Üçbucağın perimetri. Üçbucağın növləri. Üçbucağın medianı, tənböləni, hündürlüyü. Üçbucaq bərabərsizliyi. Üçbucağın medianlarının və tənbölənlərinin xassəsi. Üçbucağın xarici bucağının xassəsi. Üçbucağın xarici bucaqlarının cəmi.

Konqruent üçbucaqlar. Üçbucaqların konqruentlik əlamətləri. Bərabərənli və bərabərtərəfli üçbucağın xassələri.

Düzbucaqlı üçbucaq və onun elementləri. Düzbucaqlı üçbucaqda triqonometrik nisbətlər. 30° -li bucaq qarşısındakı katetin xassəsi. Pifaqor teoremi. Perpendikulyar və mail. Mailin proyeksiyası. Düzbucaqlı üçbucaqda hipotenuza çəkilmiş hündürlüklə onun hipotenuzdan ayırdığı parçalar arasında münasibət. Düzbucaqlı üçbucaqda katetlə hipotenuz və həmin katetin hipotenuz üzərindəki proyeksiyası arasındakı münasibət.

Üçbucağın daxilində və xaricinə çəkilmiş çevrə. Daxilə və xaricə çəkilmiş çevrələrin radiuslarının üçbucağın tərəfləri ilə ifadəsi.

DÖRDBUCAQLILAR VƏ ÇOXBUCAQLILAR

Sınıq xətt. Qapalı sınıq xətt. Çoxbucaqlılar. Qabarıq çoxbucaqlı. Qabarıq çoxbucaqlının daxili və xarici bucaqlarının cəmi.

Dördbucaqlı və onun əsas elementləri. Qabarıq dördbucaqlı. Qabarıq dördbucaqlının daxili və xarici bucaqlarının cəmi. Paraleloqram, onun xassələri və əlamətləri. Düzbucaqlı, romb, kvadrat və onların xassələri.

Fales teoremi. Üçbucağın orta xəttinin xassəsi.

Trapesiya və onun orta xətti.

Qabarıq dördbucaqlıların daxilinə və xaricinə çəkilmiş çevrələr. Düzgün çoxbucaqlının daxilinə və xaricinə çəkilmiş çevrələr.

FİQURLARIN SAHƏSİ

Düzbucaqlının, kvadratın, paraleloqramın, üçbucağın, rombin, trapesiyanın və ixtiyari çoxbucaqlının sahəsi. Dairə və onun hissələrinin sahəsi.

KOORDİNATLAR ÜSULU. HƏRƏKƏT. OXŞARLIQ.

Müstəvidə düzbucaqlı koordinat sistemi. Parçanın orta nöqtəsinin koordinatları. İki nöqtə arasında məsafə düsturu. Çevrənin tənliyi. İki nöqtədən keçən düz xəttin tənliyi.

Mərkəzi simmetriya və ox simmetriyası. Dönmə.

Fiqurların çevrilməsi. Oxşarlıq çevrilməsi. Mütənəsb parçalar. Oxşar üçbucaqlar. Üçbucaqların oxşarlıq əlamətləri. Düzbucaqlı üçbucaqların oxşarlığı.

ÇOXÜZLÜLƏR, ONLARIN SƏTHİ VƏ HƏCMI

Düzbucaqlı paralelepiped, kub və onların səthinin sahəsi, həcmi.

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Z. İsayev, M. Məhərrəmov, M. Kərimov, G. Hüseynzadə, V. Musayev, A. Abdullayev. Riyaziyyat 5 (1-ci və 2-ci hissə) – Bakı, 2024.
2. Z. İsayev, M. Məhərrəmov, G. Hüseynzadə, A. Abdullayev. Riyaziyyat 6 (1-ci və 2-ci hissə) – Bakı, 2025.
3. S. İsmayilova, S. Abdurahimov. Riyaziyyat 7 – Bakı, 2022.
4. N. Qəhrəmanova, M. Kərimov, İ. Hüseynov, Riyaziyyat 8 – Bakı, 2023.
5. N. Qəhrəmanova, M. Kərimov, İ. Hüseynov, Riyaziyyat 9 – Bakı, 2020.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. "Riyaziyyat" vəsaiti. "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi – Bakı, 2019, 2025.
2. Riyaziyyat. 5-9-cu siniflər üçün "Qiymətləndirmə tapşırıqları" kitabları. "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi – Bakı, 2025.
3. Riyaziyyat. Test toplusu. (Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanına hazırlaşanlar üçün) "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi – Bakı, 2025.
4. "Riyaziyyat". Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanı modelinə uyğun "20 variant sınaq imtahanı" kitabı. Bakı – 2024.

XARİCİ DİL

(İngilis, alman, fransız, rus, ərəb və fars dilləri)

Təqdim olunan proqram V-IX siniflərin tədris materialları əsasında hazırlanmışdır.

İmtahanda fənn kurikulumunun xarici dil fənni üçün müəyyən etdiyi 4 (“Dinləyib-anlama”, “Danışma” “Oxu” və “Yazı”) məzmun xəttinə aid altstandartların hamısı üzrə bilik və bacarıqların yoxlanılması 2025/2026-cı tədris ilində də mümkün deyil. Bəzi altstandartların yoxlanılması üçün müəyyən vasitələr tələb edildiyindən, onlarla bağlı tapşırıqlardan istifadə olunması məqsəduyğun hesab edilmir. “Danışma” məzmun xətti üzrə bilik və bacarıqlar buraxılış imtahanında hələ ki, yoxlanılmır.

Proqram əsas etibarilə üç (“Dinləyib-anlama”, “Oxu” və “Yazı”) məzmun xətti üzrə altstandartların tələblərinin yoxlanılması və qiymətləndirilməsi üçün verilmiş materialları əhatə edir.

“Dinləyib-anlama” məzmun xətti ilə bağlı, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar yoxlanılır:

- müraciətlər zamanı sadə sualları cavablandırmaq;

- müraciətlərə uyğun tapşırıqları ardıcıl icra etmək;
 - dinlədiyi mətnə əsas fikri müəyyən etmək;
 - dinlədiyi mətnə yeni informasiyanı müəyyən etmək və s.;
- “Oxu” məzmun xətti ilə bağlı, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar yoxlanılır:

- Mətndəki əsas fikri müəyyən etmək;
- Söz və ifadələrin qrammatik-semantik xüsusiyyətlərini izah etmək;
- Mətnin bütöv hissələrini fərqləndirmək;
- Mətndəki əsas fakt və hadisələri seçmək, qruplaşdırmaq və s.

“Yazı” məzmun xətti üzrə, əsasən, aşağıdakılara uyğun bilik və bacarıqlar yoxlanılır:

- Verilmiş sözləri məna və qrammatik cəhətdən əlaqələndirərək, cümlələr qurmaq;
- Müxtəlif əşya və hadisələri təsvir etmək;
- Müxtəlif konstruksiyalı cümlələri düzgün yazmaq;
- Kiçik həcmli mətnlər yazmağı bacarmaq və s.

İNGİLİS DİLİ

FONETİKA (PHONETICS)

İngilis dilinin hərf və səs tərkibi. Səs-hərf münasibəti. Sözlərdə səs tərkibi ilə hərf tərkibinin bir-birinə uyğun gəlməməsi halları. Hərf və hərf birləşmələrinin oxunuş qaydaları. Uzun və qısa sait səslər. Monoftonqlar və diftonqlar. Kar və cingilti samit səslər.

Açıq və qapalı heca. Vurğu.

LEKSİKOLOGİYA (LEXICOLOGY)

Sözün leksik və qrammatik mənalari. Sözlərin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə, mürəkkəb sözlər. Tək-mənalı və çoxmənalı sözlər. Sinonimlər (*Synonyms*). Antonimlər (*Antonyms*).

Feillərin sözlü və zərflərlə birləşərək yeni məna verməsi: Tərkibi feillər (*Phrasal Verbs*) (She looked after the children while I was away. He turned off the light.)

Sözdüzəltmə (*Word formation*). İsim düzəldən suffikslər:

-er, -ment, -tion (-sion), -ness, -ity, -ing, -th, -dom, -ship, -i, -ian/-an, -ese, -ess.

Sifət düzəldən suffikslər: -less, -ful, -able, -y, -ly, (*a weekly newspaper*), -ous, -ish və prefikslər: pre-, un-.

Say düzəldən suffikslər: -teen, -ty, -th.

Zərf düzəldən suffiks: -ly

MORFOLOGİYA (MORPHOLOGY)

İsim (*The Noun*). İsmın əsas qrammatik əlamətləri. Xüsusi və ümumi isimlər. Ümumi isimlərin təsnifatı. Konkret və mücərrəd isimlər. Toplu isimlər. Maddi isimlər. Sayılan və sayılmayan isimlər.

Tək və cəm isimlər. Yalnız təkde işlənən isimlər; sayılmayan – maddi və mücərrəd isimlər.

Yalnız cəmdə işlənən isimlər. Cəm forması xüsusi qayda ilə düzələn isimlər. Tək və cəm formaları eyni olan isimlər (a sheep- five sheep, a deer- three deer).

İsmın halları: ümumi hal (*The Common Case*) və yiyəlik hal (*The Genitive / The Possessive Case*).

Canlı varlıqları bildirən isimlərin yiyəlik halının düzəldilməsi. Canlı və cansız varlıqları bildirən isimlərdə yiyəlik halının *of* sözlü ilə ifadə edilməsi. Bəzi cansız varlıqları bildirən isimlərlə (zaman, ölkə, şəhər, fəsil, ay, gün, ulduz və planet adlarını bildirən isimlərlə) yiyəlik hal şəkilçisinin işlənməsi.

Artikl (*The Article*). Qeyri-müəyyənlik (*a, an*) və müəyyənlik (*the*) artiklları. Artiklların işlədilmə və işlədilməmə halları.

Sifət (*The Adjective*). Sifətin əsas qrammatik xüsusiyyətləri.

yətləri. Sifətin adı (*Positive Degree*), müqayisə (*Comparative Degree*) və üstünlük (*Superlative Degree*) dərəcələri. Müqayisə və üstünlük dərəcələrinin düzəldilməsi və işlədilməsi. Müqayisə və üstünlük dərəcələri kökündən dəyişməklə düzələn sifətlər: *bad-worse-(the) worst; good-better-(the) best*.

(*Not*) *as ... as, not so ... as, than* bağlayıcıları ilə konstruksiyalar.

Bağlayıcı feillərlə (*Link verbs*) (*be, become, seem, feel, smell, taste, look, appear, stay, get, grow, sound*) sifətlərin işlənməsi. (*He looked happy. These flowers smell wonderful*).

Say (*The Numeral*). Miqdar və sıra sayları. Sıra saylarının düzəldilməsi.

Əvəzlilik (*The Pronoun*). Əvəzliliklərin növləri.

Şəxs əvəzlilikləri (*Personal Pronouns*). Şəxs əvəzliliklərinin halları: adlıq halı (*The Nominative Case*) və obyekt halı (*The Objective Case*).

Yiyəlik əvəzlilikləri (*Possessive Pronouns*): asılı (isimlə işlənən) (*my, your, his, her, it, our, their*) və müstəqil (isimsiz işlənən) formaları (*mine, yours, his, hers, its, ours, theirs*).

İşarə əvəzlilikləri (*Demonstrative Pronouns*): *this, that, these, those*.

Qayıdış əvəzlilikləri (*Reflexive Pronouns*): *myself, yourself, himself, herself, itself, ourselves, yourselves, themselves*.

Qeyri-müəyyən əvəzliliklər (*Indefinite Pronouns*): *some, any* və onların törəmələri (*somebody, someone, something; anybody, anyone anything*).

Some əvəzliyinin sual cümlələrində işlənməsi (nə isə xahiş etdikdə "Can I have some oranges, please?"; nə isə təklif etdikdə "Would you like some juice?").

Many, much, little, a little, few, a few qeyri-müəyyən əvəzliliklərinin işlənməsi.

Every əvəzliyi və onun törəmələri (*everything, everyone, everybody*).

A lot (of) sözünün işlənməsi.

Sual əvəzlilikləri. (*who, whom, what, whose, which*)

Təyini əvəzliliklər: *both (of), either (of), all (of)*

İnkər əvəzlilikləri (*neither (of), no* və *onun törəmələri (no one, nobody, nothing), none (of)*).

Feil (*The Verb*). Feilin dörd əsas forması (*Basic Forms of the Verb*). Məsdər (*The Infinitive*); Keçmiş sadə (*The Past Simple*); İndiki zaman feili sifəti (*The Present Participle*); Keçmiş zaman feili sifəti (*The Past Participle*).

To be, to have və *to do* feilləri.

Feilin xəbər şəklinin dörd zaman qrupundan üçü: 1. Sadə (qeyri-müəyyən) zaman formaları (*Simple Tenses*);

2. Davamedici zaman formaları (*Continuous Tenses*);

3. Bitmiş zaman formaları (*Perfect Tenses*);

İndiki sadə zaman formasının (*The Present Simple*)

düzəldilməsi və işlədilməsi.

Keçmiş sadə zaman formasının (*The Past Simple*) düzəldilməsi və işlədilməsi. Qaydalı və qaydasız feillər (*The Regular and Irregular Verbs*). *Used to* + məsdər birləşməsi və işlədilməsi.

Gələcək sadə zaman formasının (*The Future Simple*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

İndiki davamedici (*The Present Continuous*), keçmiş davamedici (*The Past Continuous*) zaman formalarının düzəldilməsi və işlədilməsi.

İndiki bitmiş (*The Present Perfect*) zaman formasının düzəldilməsi və işlədilməsi.

Modal feillər (*The Modal Verbs*) və onların ekvivalentləri: *can (could), may (might), must, to have to, to be able to, should*.

May, might, could modal feillərinin (*inkarda might not, may not*) ehtimal, gümanlıq və proqnoz mənası bildirməsi (*I might see you again, who knows*).

Modallıq mənası ifadə edən birləşmələr. *To be about to*. (*The bus is just about to leave*.)

To be due to. (*The meeting is due to take place on May 13; The train is due to leave in five minutes*.)

Real şərt budaq cümlələri (Zero Conditional) *If you add twelve and fifteen, what do we get?*

Conditional I- *If we don't hurry, we won't get there in time*).

Feilin məchul növü (*The Passive Voice*). İndiki sadə zaman (*The Present Simple*), keçmiş sadə zaman (*the Past Simple*), gələcək sadə zaman (*the Future Simple*) formalarının məchul növdə işlədilməsi. (*The Present Simple Passive; The Past Simple Passive; The Future Simple Passive*).

Feilin əmr şəklinin (*The Imperative Mood*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

Feilin şəxssiz (təsriflənməyən) formaları.

Məsdər (*The Infinitive*). *to read, to sit*. Məsdər inkarda – *not to read, not to sit*. Müəyyən feillər (*to agree, can't afford, to choose, to decide, to deserve, to expect, to fail, to hope, to need, to offer, to plan, to promise, to want, to wish, would like*) və modal ifadələrdən sonra məsdərin "to" ilə işlənməsi. (*I promised to stay calm. The children are already able to speak English*.) Bir çox sifətlərdən sonra məsdərin "to" ilə işlənməsi. (*It is important to do homework every day; We are happy to see our teachers again. It is never too late to realize your dream*.)

Cerund (*The Gerund*). (*going, writing, speaking; inkarda – not writing, not going*). Cerundun müəyyən feillərdən (*can't help, to enjoy, to imagine, to keep, to mind, to miss, to practise, to recommend, to risk, to suggest*) və sözlülərdən sonra işlənməsi. (*The doctor*

suggested taking a long holiday; He is proud of getting good grades.)

Zərflər (*The Adverb*). Sual zərfləri və birləşmələri (*when, where, how, why*); yer, zaman, tezlik və tərz bildirən zərflər. (We lived there; They are here; When did you come? We always visit them. She spoke politely to the teacher.)

Ədat (*The Particle*). *Also, too, either* sözləri və işlədilməsi.

Sözünü (*The Preposition*). *In, on, at, next to, from, behind, between, opposite, in front of, around, round, by, with, without, under, of, out of, for, till, until, before, after, since, through, into, off, about*.

Bağlayıcı (*The Conjunction*). Tabesiz və tabeli bağlayıcılar (*because, as, and, but, so, or, than, as...as, not as...as, if, before, after, since, when, that, while, neither...nor, either...or, both...and, not only...but also*).

SİNTAKSİS (SYNTAX)

Söz birləşməsi (*The Collocations*). Dildə iki və daha çox sözün uyğun şəkildə birləşməsi və işlənməsi. (*Look at that colourful butterfly. There was a strong wind yesterday. She always walks too fast. She has visited her grandparents*).

Sadə cümlə (*The Simple Sentence*). Ünsiyyətdəki məqsədinə görə cümlənin növləri. Nəqli cümlə (*The Declarative Sentence*) (təsdiq və inkar formaları), sual cümləsi: ümumi, xüsusi (sual sözləri – *who, whom, what, whose, which, what kind of, how many, how much, when, where, how, why, how long, how often, how well, how far, since when*), seçmə və ayırıcı suallar, əmr cümləsi.

Cümlə üzvləri. Baş və ikinci dərəcəli üzvlər.

Xəbərin mübtəda ilə uzlaşması. (*The Agreement*).

Mürəkkəb tamamlıq (*The Complex Object*).

Let, make + object + do something. (I made her tell the truth). *Advise, allow, ask, encourage, expect, invite, promise, teach, tell, want, would like + object + to do something*. (He told me to bring my documents).

Sadə cümlədə söz sırası.

So do I, Neither do I tipli cümlələr.

Şəxssiz cümlələr: *It is cold. It is early. It is morning. It is snowing*.

There formal sözü ilə başlayan cümlələr.

Mürəkkəb cümlə (*The Composite Sentence*). Tabesiz və tabeli mürəkkəb cümlələr (*The Compound and The Complex Sentences*). Zaman budaq cümləsi (*The Adverbial Clause of Time*), şərt budaq cümləsi (*The Adverbial Clause of Condition*).

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Mauricio Shiroma, Veronica Teodorov with Paulo Machado. *Game Changer*. 5-ci sinif. – Bakı, 2024.
2. Viviane Kirmeliene, Denise Santos with Paulo Machado. *Game Changer*. 6-cı sinif. – Bakı, 2025.
3. K. Heydərova, G. Qurbanova, S. Məmmədova. *English*. 7-ci sinif. – Bakı, 2022.
4. K. Heydərova, G. Qurbanova, S. Məmmədova. *English*. 8-ci sinif. – Bakı, 2023.
5. K. Heydərova, G. Qurbanova, S. Məmmədova. *English*. 9-cu sinif. – Bakı, 2024.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. *English. Vəsait. "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi*. – Bakı, 2019, 2025.
2. "İngiliscə-Azərbaycanca lüğət". "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi. – Bakı, 2021.
3. İngilis dili. 5-9-cu siniflər üçün "Qiymətləndirmə tapşırıqları". "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi. – Bakı, 2025.
4. İngilis dili. *Test toplusu*. (Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanına hazırlaşanlar üçün) "Abituriyent" jurnalının 1-ci nömrəsinin əlavəsi – Bakı, 2025.
5. İngilis dili. Ümumi orta (9 illik) təhsil səviyyəsi üzrə buraxılış imtahanı modelinə uyğun "20 variant sınaq imtahanı" kitabı. Bakı – 2024.

ALMAN DİLİ

FONETİKA (DIE PHONETIK)

Alman dilinin hərf və səs tərkibi. Səs-hərf münasibəti. Uzun və qısa sait səslər. Səs və hərf birləşmələri. Diftonqlar, affrikatlar.

Söz vurğusu. Mürəkkəb sözlərdə vurğu. Ayrılan və ayrılmayan ön şəkilçili feillərdə vurğu.

LEKSİKA (DIE LEXIK)

Sözün leksik mənası (*lexikalische Bedeutung: Bahnhof, Haus usw.*). Sinonimlər (*Synonyme: schön-hübsch*). Antonimlər (*Antonyme: klein-groß*).

Sözdüzləmə (Die Wortbildung). -er, -ler, -ner, -ling, -ist, -ent, -ant (kişi cinsli: *der Lehrer, der Polizist usw.*); -ung, -heit, -keit, -in, -schaft, -ei, -tion, -tät (qadın cinsli: *die Zeitung, die Freundschaft usw.*); -um, -chen, -lein (orta cinsli: *das Datum, das Buchlein usw.*) və s. suffikslərlə düzələn isimlər. -ig, -lich, -los, -bar, -sam, -isch suffiksləri və un- ön şəkilçisi (*essbar, langsam usw.*) ilə düzələn sifətlər.

Ayrılan (*an-, ab-, aus-, auf-, mit-, zu-, bei-* və s.: *anmachen, mitbringen usw.*) və ayrılmayan (*be-, ge-, er-, ver-, zer-, ent-, miss-, emp-: bekommen, verstehen usw.*) ön şəkilçilər ilə və -ieren (*interessieren, diskutieren usw.*) suffiksi ilə düzələn feillər.

Mürəkkəb feillərin (*kennen lernen, zurück kehren, fort gehen, stehen bleiben, zurück fahren, spazieren gehen* və s.) işlədilməsi.

MORFOLOGİYA (DIE MORPHOLOGIE)

İsim (Das Substantiv). İsimlərin quruluşca növləri. İsmın əsas qrammatik əlamətləri: cinsi, halı və kəmiyyəti. Cinsin məna və suffikslərə görə təyin olunması (*Die Hauptarten der Substantive. Die drei Kategorien der Substantive: Genus, Kasus und Numerus. Die Bestimmung der Genera (der grammatischen Geschlechter) der Substantive nach Bedeutung und Suffixen*).

İsimlərin cəmlənməsi (*Pluralbildung der Substantive*): **I**

tip: -e, -e; II tip: -n, -(e)n; III tip: -er, -er; IV tip: -; -s, V tip -s.

İsimlərin təkdə hallanması (*Deklination der Substantive im Singular*); isimlərin qüvvətli, zəif, xüsusi və qadın cinsli isimlərin hallanması (*die starke, besondere, weibliche und schwache Deklination der Substantive*).

İsimlərin qüvvətli hallanması (*die starke Deklination der Substantive*):

Nom. – der Hund	das Glas
Gen. – des Hundes	des Glases
Dat. – dem Hund	dem Glas
Akk. – den Hund	das Glas

İsimlərin xüsusi hallanması (*die besondere Deklination der Substantive*):

Nom. – der Name	das Herz
Gen. – des Namens	des Herzens
Dat. – dem Namen	dem Herz (Herzen)
Akk. – den Namen	das Herz

İsimlərin zəif hallanması (*die schwache Deklination der Substantive*):

Nom. – der Mensch	der Löwe
Gen. – des Menschen	des Löwen
Dat. – dem Menschen	dem Löwen
Akk. – den Menschen	den Löwen

Qadın cinsli isimlərin hallanması (*die weibliche Deklination der Substantive*):

Nom. – die Tasche
Gen. – der Tasche
Dat. – der Tasche
Akk. – die Tasche

İsimlərin cəmdə hallanması (*Deklination der Substantive im Plural*):

Nom. – die Kinder
Gen. – der Kinder
Dat. – den Kindern
Akk. – die Kinder

Artikl (Der Artikel). Artiklin növləri: müəyyən (*der bestimmte Artikel: der (Maskulinum/männlich-der Tisch), die (Femininum/weiblich-die Uhr), das (Neutrum/sächlich-das Buch)*) və qeyri-müəyyən (*der unbestimmte Artikel: ein (männlich/sächlich-ein Stuhl/ein Heft) und eine (weiblich-eine Blume)*) artikllər. Artiklin cins, hal, kəmiyyət bildirməsi (*Die Funktionen des Artikels als das Geschlecht, die Anzahl und der Fall*).

Müəyyən və qeyri-müəyyən artikllərin hallanması (*die Deklination der bestimmten und unbestimmten Artikel*):

Die Deklination der bestimmten Artikel:

Nom. – der	das	die
Gen. – des	des	der
Dat. – dem	dem	der
Akk. – den	das	die

Die Deklination der bestimmten Artikel im Plural:

Nom. – die
Gen. – der
Dat. – den
Akk. – die

Die Deklination der unbestimmten Artikel:

Nom. – ein	ein	eine
Gen. – eines	eines	einer
Dat. – einem	einem	einer

Akk. – einen ein eine

Müəyyən və qeyri-müəyyən artikllərin işlənməsi və düşməsi halları (*der Gebrauch der bestimmten und unbestimmten Artikel*- Das ist ein Buch. Das Buch ist interessant. Auf dem Tisch gibt es Bücher.).

Sifət (Das Adjektiv). Sifətin əsas qrammatik xüsusiyyətləri (*Die Hauptmerkmale der Adjektive*).

Sifətin dərəcələri (*Steigerungsstufen der Adjektive*):

adi (*Positiv-schön, klein*), müqayisə (*Komparativ-schöner, kleiner*) və üstünlük (*Superlativ-am schönsten, am kleinsten*) dərəcələri.

İstisna hallar (*Ausnahmen*) (*gut – besser – am besten, der (die, das) beste, Pl.die besten; nah-näher-am nächsten, der (das, die) nächste, Pl.die nächsten; hoch, höher, am höchsten, der (das, die) höchste, Pl.die höchsten* və s).

Sifətin hallanması (*Deklination der Adjektive*). Sifətin zəif, qüvvətli və qarışıq hallanması (*Schwache, starke und gemischte Deklination der Adjektive*).

Sifətin zəif hallanması (*Schwache Deklination der Adjektive*).

Nom. – der <u>schöne</u> Tag	die <u>nette</u> Frau
Gen. – des <u>schönen</u> Tages	der <u>netten</u> Frau
Dat. – dem <u>schönen</u> Tag	der <u>netten</u> Frau
Akk. – den <u>schönen</u> Tag	die <u>nette</u> Frau

Nom. – das <u>schnelle</u> Auto	Pl. die <u>großen</u> Tische
Gen. – des <u>schnellen</u> Autos	der <u>großen</u> Tische
Dat. – dem <u>schnellen</u> Auto	den <u>großen</u> Tischen
Akk. – das <u>schnelle</u> Auto	die <u>großen</u> Tische

Sifətin qüvvətli hallanması (*Starke Deklination der Adjektive*).

Nom. – <u>schöner</u> Tag	<u>nette</u> Frau
Gen. – <u>schönen</u> Tages	<u>netter</u> Frau
Dat. – <u>schönem</u> Tag	<u>netter</u> Frau
Akk. – <u>schönen</u> Tag	<u>nette</u> Frau

Nom. – <u>schnelles</u> Auto
Gen. – <u>schnellen</u> Autos
Dat. – <u>schnellem</u> Auto
Akk. – <u>schnelles</u> Auto

Sifətin qarışıq hallanması (*Gemischte Deklination der Adjektive*).

Nom. – ein <u>schöner</u> Tag	eine <u>nette</u> Frau
Gen. – eines <u>schönen</u> Tages	einer <u>netten</u> Frau
Dat. – einem <u>schönen</u> Tag	einer <u>netten</u> Frau
Akk. – einen <u>schönen</u> Tag	eine <u>nette</u> Frau

Nom. – ein <u>schnelles</u> Auto
Gen. – eines <u>schnellen</u> Autos
Dat. – einem <u>schnellen</u> Auto
Akk. – ein <u>schnelles</u> Auto

Sifətin cümlədə funksiyaları (*der Gebrauch des Adjektivs im Satz*):

a) sifətin ismi xəbər kimi işlənməsi (*der Gebrauch des Adjektivs im Satz als Prädikat*): (*Das Heft ist grün. Der Weg ist lang. Die Tafel ist schwarz*);

b) sifətin təyin kimi işlənməsi (*der Gebrauch des Adjektivs im Satz als Attribut*): (*das grüne Gras, der lange Tag, die rote Mappe, die neuen Bücher*).

Əvəzlik (Das Pronomen). Əvəzliyin məna növləri: şəxs, yiyəlik, sual, işarə, qeyri-müəyyən (*man*), şəxssiz (*es*), qayıdış (*sich*) və inkar əvəzliləri (*Personalpronomen (ich, du, er usw.)*, *Possessivpronomen (mein, dein, sein usw.)*, *Interrogativpronomen oder Fragepronomen (was, wer usw.)*, *Demonstrativpronomen (dies(-er,-e,-es), jed(-er,-e,-es), jen(-er,-e,-es)*, *Indefinitpronomen (alle, beide, manche usw.)*, *Reflexivpronomen (mich, dich, sich usw.)* *Negativpronomen (keiner, niemand, nichts)*). Şəxs əvəzlilərinin hallanması (*Deklination der Personalpronomen*).

Kein inkar əvəzliyinin hallanması və işlədilməsi (*Das ist kein Tisch*).

Nom. – kein Schrank
Gen. – keines Schrankes
Dat. – keinem Schrank
Akk. – keinen Schrank

Say (Das Zahlwort). Miqdar və sıra sayları (*Kardinalzahlen (zwei, drei usw. – zwei Bücher) und Ordinalzahlen (erste, zweite, dritte usw.)*). Miqdar və sıra saylarının düzəldilməsi və işlədilməsi (*Die Bildung und Anwendung der Kardinal- und Ordinalzahlen*): *erste, zweite, dritte, vierzehnte, sechzehnte, zwanzigste, dreißigste usw., Heute ist der 8. November, aber gestern war der 7. November – Heute ist der achte November, aber gestern war der siebte November*).

Zərf (Das Adverb). Zərfin mənacə növləri (yer, zaman və tərz-i-hərəkət zərfləri – *die Arten der Adverbien: Lokaladverbien (hier, dort usw.)*, *Temporaladverbien (gestern heute usw.) und Adverbien der Art und Weise (gern, sehr usw.)*).

Feil (Das Verb). Feilin üç əsas forması (*Drei Grundformen des Verbs: sagen - sagte - gesagt; lesen - las - gelesen*). Əsas, köməkçi, qaydalı, qaydasız və modal feillər (*Voll- und Hilfsverben: sein, haben, werden*); (*regelmäßige Verben: machen, spielen, hören*); (*unregelmäßige Verben: wissen, stehen, tun*); (*Modalverben: wollen, mögen (möchte), sollen, müssen, können, dürfen*). Ayrılan və ayrılmayan önşəkilçili feillər (*trennbare Verben : aufmachen, einkaufen, mitnehmen*); (*untrennbare Verben: besuchen, erzählen, gefallen*).

Feilin zaman formaları (*Zeitformen des Verbs*): *Präsens (Das Kind macht seine Hausaufgaben/ Das Kind geht nach Hause)*, *Präteritum (Imperfekt) (Das Kind machte*

seine Hausaufgaben/ Das Kind ging nach Hause), Perfekt (Das Kind hat seine Hausaufgaben gemacht/ Das Kind ist nach Hause gegangen), Plusquamperfekt (Das Kind hatte seine Hausaufgaben gemacht/ Das Kind war nach Hause gegangen), Futur I (Das Kind wird seine Hausaufgaben machen/ Das Kind wird nach Hause gehen).

Feilin təsriflənməyən formaları. Məsdər, feili-sifət II (Der Infinitiv, Partizip II). Onların düzəldilməsi, hallanması.

Feilin əmr forması (Der Imperativ). Əmr formasının düzəldilməsi və işlədilməsi (Schreib richtig! Schreibt richtig! Schreiben Sie richtig!).

Feilin məchul növü (Das Passiv). Feilin məchul növünün düzəldilməsi və işlədilməsi. (Die Bildung von Präsens und Präteritum Passiv – Der Brief wird geschrieben / der Brief wurde geschrieben).

Məsdər (Der Infinitiv). Məsdərin **zu** ilə (beginnen, bitten, vergessen və s.) və **zu**-suz (gehen, fahren, modal feillər və “lassen” modal feili) işlədilməsi: Der Lehrer beginnt zu diktieren. Wir beschließen heute den Jungen zu besuchen. Wir gehen Bücher holen. Wir müssen gut lernen.

Məsdər qrupları və məsdər tərkiblərinin işlədilməsi: *um...zu+Infinitiv, ohne...zu+Infinitiv, statt...zu +Infinitiv* tərkibləri.

Sözönlər (Die Präpositionen).

Yiyəlik (Genitiv) halını tələb edən sözönləri: während, trotz, wegen, infolge usw.

Yönlük (Dativ) halını tələb edən sözönləri: mit, nach, bei, von, zu, aus, außer, seit usw.

Təsirlik (Akkusativ) halını tələb edən sözönləri: durch, für, ohne, um, gegen, bis, entlang usw.

Yönlük və təsirlik (Dativ und Akkusativ) hallarını tələb edən sözönləri (Wechselpräpositionen): in, an, auf, hinter, neben, zwischen, vor, unter, über.

In, an, um sözönlərinin zaman mənasında işlənməsi (in diesem Jahr, in diesem Monat, im Monat Mai, im Januar; in der Woche, in der Nacht, am 24. Mai, am Montag, am Samstag; um 2 Uhr, um 9 Uhr).

Bağlayıcılar (Die Konjunktionen). Tabesizlik (Beiordnende Konjunktionen: und, aber, denn, darum, deshalb, deswegen və s.) və tabelilik (unterordnende Konjunktionen: als, wenn, weil və s.) bildirən bağlayıcılar.

SİNTAKSİS (DIE SYNTAX)

Sadə cümlə (Der einfache Satz). Cümlənin mənacə növləri: nəqli, sual və əmr cümlələri (Satzarten: Aussagesatz - Martina kauft eine neue Uhr., Fragesatz -

Wo wohnst du? und Imperativsatz- Mach das Licht an!). Mübtədə və xəbər in şəxsə və kəmiyyətə görə uzlaşması (Kongruenz von Subjekt und Prädikat). Sadə cümlədə söz sırası (Wortstellung im einfachen Satz). İnkərlıq bildirən **nicht** və **kein** sözlərinin cümlədə yeri (Die Stellung der Verneinungswörter **nicht** und **kein** im Satz).

Mürəkkəb cümlə (Der zusammengesetzte Satz- Ich wollte ins Kino gehen, aber es hat geregnet). Tabesiz və tabeli mürəkkəb cümlə (Satzreihe (Ich gehe heute ins Kino und mein Bruder bleibt zu Hause) und Satzgefüge (Ich gehe ins Kino, weil ich den neuen Film sehen möchte). Təsriflənən feilin baş və budaq cümlədə yeri (Die Stellung des konjugierten Verbs im Haupt- und Nebensatz). Budaq cümlədə söz sırası (Die Wortfolge im Nebensatz - Ich bleibe zu Hause, weil es stark regnet).

Budaq cümlənin növləri: tamamlıq (die Objektsätze - Er denkt, dass sie Recht hat), təyin (die Attributsätze - Das ist der Mann, der das Buch geschrieben hat), zərflək (die Adverbialsätze) budaq cümlələri: zaman – die Temporal-sätze (Als ich 6 Jahre alt war, ging ich in die Schule), səbəb – die Kausalsätze (Ich gehe heute nicht in die Schule, weil ich starke Kopfschmerzen habe), məqsəd – die Finalsätze (Anne bringt ihr Fahrrad zu ihrem Vater, damit er es repariert), şərt – die Bedingungssätze (Wenn ich Zeit habe, besuche ich dich) budaq cümlələri.

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Ç.Qurbanlı, İ.Məmmədova, A.Məmmədova Deutsch. 5-ci sinif. – Bakı, 2020.
2. İ.Məmmədova, Deutsch. 5-ci sinif. – Bakı, 2024.
3. F.Veysəlli, Z.Quliyev, İ.Məmmədova. Deutsch. 6-cı sinif. – Bakı, 2021.
4. S.Adışova. Deutsch. 6-cı sinif. – Bakı, 2021.
5. S.Adışova. Deutsch. 7-ci sinif. – Bakı, 2022.
6. İ.Məmmədova. Deutsch. 8-ci sinif. – Bakı, 2023.
7. F.Veysəlli, Z.Quliyev, İ. Məmmədova. Deutsch. 9-cu sinif. – Bakı, 2020.
8. T.Kərimbəyli, Deutsch. 9-cu sinif. – Bakı, 2024.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. “Deutsch”. Vəsait. “Abituriyent” jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı, 2019.
2. “Deutsch”. Buraxılış imtahanı modelinə uyğun qiymətləndirmə vasitələri. “Abituriyent” jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı, 2023.
3. Məktəblinin almanca-azərbaycanca lüğəti, “Abituriyent” jurnalının xüsusi buraxılışı. Bakı, 2001.

FRANSIZ DİLİ

FONETİKA (LA PHONÉTIQUE)

Fransız dilinin səs tərkibi. Səs-hərflər münasibətləri.

LEKSİKA (LE LEXIQUE)

Sözün leksik və qrammatik mənalari. Təkmənalı və çoxmənalı sözlər. Sinonimlər (*les synonymes*). Antonimlər (*les antonymes*). Sabit söz birləşmələri.

Sözdüzlətmə (la dérivation). Suffikslərlə (-ment, -ième, -té, -ier, -ière və s.) və prefikslərlə (re-(ré-), in-, anti-, contre- və s.) düzələn sözlər.

QRAMMATİKA (LA GRAMMAIRE)

MORFOLOGİYA (LA MORPHOLOGIE)

İsim (le nom). İsmnin əsas qrammatik əlamətləri. Ümumi və xüsusi isimlər. Sayılan və sayılmayan isimlər. Canlı və cansız isimlər. Kişi və qadın cinsli isimlər. Qadın cinsli isimlərin düzəldilməsi. İxtisas, peşə, milliyyət bildirən isimlərin qadın cinsinin düzəldilməsi.

İsimlərin tək və cəm forması. İsimlərin cəm formasının düzəldilməsi. Xüsusi qaydalar, o cümlədən -al, -au, -eau ilə bitən isimlərin cəm forması. Cəm şəkilçisi qəbul etməyən isimlər.

Artıql (l'article). Qeyri-müəyyən (*l'article indéfini*) və müəyyən (*l'article défini*) artıqlar. Müəyyən artıqlın qısa forması (*l'article élidé*).

Artıqlın birləşmiş formaları (*les articles contractés*): *au, aux, du, des*.

Hissə bildirən artıqlar (*les articles partitifs*): *du, de la, de l'*. İnkər formada, habelə kəmiyyət, çəki, həcm, ölçü və s. bildirən sözlərdən sonra hissə bildirən artıqlın *de* sözü ilə əvəzlənməsi. Sayılmayan isim qarşısında hissə bildirən artıqlın müəyyən artıqla əvəzlənməsi halları.

Müəyyən artıqlın *le, la, l', les* formalarının şəxs əvəzliliklərinin tamamlıq kimi işlənmə eyni formalarından fərqləndirilməsi; birləşmiş artıqlın *du* formasının hissə bildirən *du* artıqlından fərqləndirilməsi; qeyri-müəyyən artıqlın *des* formasının birləşmiş artıqlın *des* formasından fərqləndirilməsi.

Artıqlın *de* sözü ilə əvəzlənməsi qaydaları.

Hissə bildirən artıqlın sayılmayan isimlərdən əvvəl müəyyən artıqla əvəzlənməsi halları.

Artıqlın işlədilməməsi halları.

Sifət (l'adjectif). Sifətin əsas qrammatik əlamətləri. Sifətin qadın cinsinin düzəldilməsi. Milliyyət bildirən sifətlərin qadın cinsi. Cinsə görə dəyişməyən sifətlər.

Sifətin cəm formasının düzəldilməsi; -al suffiksi ilə bitən sifətlərin cəm formasının düzəldilməsi. İstisna hallar. Sifətin aid olduğu isimlə uzlaşma xüsusiyyətləri. Sifətin cümlədə yeri. İsmindən əvvəl işlənmə sifətlər. *Quel (quelle, quels, quelles)* sifətinin aid olduğu sözlə uzlaşma xüsusiyyəti.

Sifətin dərəcələri (*les degrés des adjectifs*). *Le plus* və *le moins* ilə ifadə olunan üstünlük dərəcəsi. *Bien, fort, extrêmement* ilə ifadə olunan mütləq üstünlük dərəcəsi. *Bon, mauvais* və *petit* sifətlərinin müqayisə və üstünlük dərəcələri.

Qeyri-müəyyən sifətlər: *plusieurs, tout, toute, tous, toutes*. *Tout* və *même* qeyri-müəyyən sifətlərinin işlənmə xüsusiyyətləri.

İşarə və mənsubiyyət sifətləri (determinatıfları) (*les adjectifs (ou les déterminatifs) démonstratifs et possessifs*).

Sifətin sintaktik funksiyaları.

Say (le nom de nombre). Miqdar və sıra sayları. Sıra saylarının düzəldilməsi və işlədilməsi.

Əvəzlilik (le pronom). Əvəzliliklərin növləri.

Şəxs əvəzlilikləri (*les pronoms personnels*). Şəxs əvəzliliklərinin vurğusuz və vurğulu formaları; onların işlənmə xüsusiyyətləri. Vasitəsiz və vasitəli tamamlıq funksiyasında işlənmə şəxs əvəzliliklərinin işlənmə xüsusiyyətləri və onların cümlədə yeri.

Sual əvəzlilikləri (*les pronoms interrogatifs*): *qui?, qui est-ce qui?, qu'est-ce qui?, qui est-ce que?, qu'est-ce que?, à qui?, de qui?, à quoi?, de quoi?* və s.

Qeyri-müəyyən əvəzliliklər (*les pronoms indéfinis*): *on, tout le monde, personne, tout, rien, chacun, quelqu'un, toutes, tous, autre, nul, tel* və s. qeyri-müəyyən əvəzliliklərin işlənmə xüsusiyyətləri.

İşarə əvəzlilikləri (*les pronoms démonstratifs*).

Mənsubiyyət əvəzlilikləri (*les pronoms possessifs*).

Nisbi əvəzliliklər (*les pronoms relatifs*). Nisbi əvəzliliklərin sadə formaları: *qui, que, dont, où*.

En və *y* əvəzliliklərinin işlənmə xüsusiyyətləri; *en* əvəzlilik və sözü kimi.

Zərflər (l'adverbe). Zərflərin quruluşca növləri: sadə və düzəltmə zərflər. Zərflərin mənacə növləri: yer, zaman, tərz-i-hərəkət, təsdiq, inkar, miqdar və s. bildirən zərflər.

-ment suffiksi ilə tərz-i-hərəkət zərflərinin düzəldilməsi və bu zərflərin eyni suffiksə düzələn isimlərdən fərqləndirilməsi.

Plus de ... des milliers de ... və s. köməyi ilə qeyri-müəyyən miqdarın ifadəsi.

Beaucoup, peu, assez, plus, trop və s. miqdar bildirən zərflərin feilin mürəkkəb zaman formalarında yeri.

Zərflərin dərəcələri (*les degrés des adverbes*). Müqayisə və üstünlük dərəcələrinin düzəldilməsi və işlədilməsi. *Beaucoup, peu, bien, mal* zərflərinin müqayisə və üstünlük dərəcələrinin xüsusi yolla düzəldilməsi. *Souvent - plus souvent - le plus souvent -* zərflərin şiddətləndirmə dərəcəsinin (*le degré d'intensité*) ifadəsi kimi.

Feil (le verbe). Feilin xəbər şəkli zamanları.

Xəbər şəklinin sadə zaman formalarının (*le présent de l'indicatif, le futur simple, l'imparfait, le passé simple, le futur dans le passé*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

Xəbər şəklinin mürəkkəb zaman formaları.

Mürəkkəb keçmiş zaman (*le passé composé*) və uzaq keçmiş zaman (*le plus-que-parfait*) formalarının düzəldilməsi və işlədilməsi. Xəbər şəklinin mürəkkəb keçmiş zaman forması (*le passé composé*), onun düzəldilməsi və işlədilməsi. *Être* köməkçi feili ilə düzələn mürəkkəb zaman formalarında feili sifətin (*le participe passé*) mübtədə ilə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşması. Keçmiş zaman feili sifətinin təyin kimi işlənmə xüsusiyyəti.

Le futur proche (le futur immédiat) və *le passé récent (le passé immédiat)* zaman formalarının düzəldilməsi və işlədilməsi.

Xəbər şəkli zamanlarının uzlaşması (*la concordance des temps de l'indicatif*): 1. İndiki zaman planı (*plan du présent*). 2. Keçmiş zaman planı (*plan du passé*).

Pronominal feillər (*les verbes pronominaux*) və onların feilin sadə və mürəkkəb zaman formalarında təsri xüsusiyyətləri.

Modal feillər (*les verbes modaux*): *pouvoir, vouloir, devoir*. Modal feillərin təsri və işlənmə xüsusiyyətləri.

Feilin əmr şəkli (*le mode impératif*). Əmr şəklinin təsdiq və inkar formaları.

Feilin şərt şəklinin indiki zamanı (*le conditionnel présent*): düzəldilməsi və işlədilməsi. *Si* bağlayıcısından sonra zaman uzlaşması.

Feilin arzu şəklinin indiki zamanının (*le subjonctif présent*) düzəldilməsi və işlədilməsi.

İşlək 3-cü qrup feillərinin (*venir, prendre, faire, être, avoir, aller, savoir, pouvoir, vouloir* və s.) *subjonctif présent* zamanında təsrifi.

Feilin məlum növü (*la voix active*).

Feilin məchul növü (*la voix passive*), onun düzəldilməsi və işlədilməsi.

Feilin icbar növü (*la voix factitive*), onun düzəldilməsi və işlədilməsi.

Feili sifətin formaları: indiki zaman feili sifəti (*le participe présent*), keçmiş zaman feili sifəti (*le participe passé*).

Feili bağlama (*le gérondif*).

Məsdər (*l'infinitif*).

Sözünürlər (*les prépositions*): *à, avant, avec, après, de, devant, chez, pendant, par, pour, près de, sous, sur, parmi, entre, sans* (*sans+verbe; sans+nom*), *derrière, en, au milieu de, vers* (zaman və məkan mənalarında), *autour de, au-dessus de, au-dessous de, jusqu'à* (zaman və məkan mənalarında), *dans* (zaman və məkan mənalarında), *depuis* və s. Ölkə və şəhər adları qarşısında sözünürlərin işlənmə xüsusiyyətləri.

Bağlayıcılar (*les conjonctions*). *et, mais, car, ou, donc* və s.) və tabelilik (*quand, que, parce que, comme*) bağlayıcıları.

SİNTAKSİS (LA SYNTAXE)

Sadə cümlə (*la proposition simple*). Sadə cümlənin mənaca növləri: nəqli, sual və əmr cümlələri. Nəqli cümlədə söz sırası.

Sual cümlələrinin düzəldilməsi qaydaları.

Ümumi suallı cümlələr: sual intonasiası vasitəsi ilə düzələn sual cümlələri; *est-ce que* sual ifadəsinin köməyi ilə düzələn sual cümlələri; inversiya üsulu ilə düzələn sual cümlələri (sadə və mürəkkəb inversiya). İstisna hallar. Sual cümlələrində söz sırası.

Cümlənin baş üzvləri. Mübtəda (*le sujet*). Canlı və cansız isimlə ifadə olunan mübtədanın sualları (*Qui? Qui est-ce qui? Qu'est-ce qui?*).

Xəbər (*le prédicat*). Feili xəbər (*le prédicat verbal*). Feili xəbərin sualları. İsmi xəbər (*le prédicat nominal*). İsmi xəbərin sualları: cansız və canlı isimlərlə ifadə olunmuş ad hissənin sualları (*Qu'est-ce que c'est? Qui est-ce?*), sifətlə ifadə olunmuş ad hissənin sualı (*Comment?*), rəng bildirən sifətlə ifadə olunmuş ad hissənin sualı (*De quelle couleur...?*), sayla ifadə olunmuş ad hissənin sualı (*Combien?*).

Vasitəsiz və vasitəli tamamlıqlar (*les compléments d'objet direct et indirect*). Canlı və cansız isimlə ifadə olunan vasitəsiz və vasitəli tamamlıqların sualları. Şəxs əvəzliləri ilə ifadə olunmuş vasitəsiz və vasitəli tamamlıqların işlənmə xüsusiyyətləri.

Təyin (*le complément attributif*). Təyinə verilən sual əvəzliyinin (*Quel, quelle, quels, quelles*) aid olduğu sözlə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşması. Sayla ifadə olunan təyinin sualları. *Combien de* ilə başlanan sual cümlələrində söz sırası.

Zərflilər (*les compléments circonstanciels*). Tərzi-

hərəkət, zaman, yer və səbəb zərflilərinin işlənmə xüsusiyyətləri; *-ment* suffiksi ilə düzələn tərzi-hərəkət zərfliləri. *Car, à cause de* və *grâce à* ilə səbəbin ifadəsi.

Əmr cümlələri (*les propositions impératives*). Əmr cümlələrinin təsdiq və inkar formalarının düzəldilməsi. Əmr cümlələrində söz sırası.

İnkar cümlələri (*les propositions négatives*). *ne ... pas, ne... rien, ne... personne, ne... jamais* və s. vasitəsi ilə düzəldilən inkar cümlələri.

Ne ... que məhdudlaşdırıcı ədat kimi.

C'est ... qui, c'est ... que vasitəsi ilə mənənin vurğulanması.

Voici və *voilà* ilə işlənən cümlələrdə söz sırası.

Şəxssiz cümlələr (*les propositions impersonnelles*) və şəxssiz feillər (*les verbes impersonnels*). *Il* şəxssiz əvəzliyinin cümlədə rolu. Yalnız şəxssiz formada işlənən feillər. Həm şəxssiz və həm də şəxslə formada işlənən feillər.

Il y a ifadəsinin təsdiq, sual və inkar formaları.

Məsdər cümlələri (*les propositions infinitives*).

Mürəkkəb cümlə (*la phrase*).

Tabesiz mürəkkəb cümlələr (*les phrases de coordination*).

Tabeli mürəkkəb cümlələr (*les phrases de subordination*).

Tamamlıq budaq cümləsi (*la proposition subordonnée complétive*).

Quand və *dès que* ilə işlənən zaman budaq cümlələri.

Təyin budaq cümləsi (*la proposition subordonnée relative*).

Comme və *parce que* ilə işlənən səbəb budaq cümlələri (*les propositions subordonnées de cause*).

Əlavə (*l'apposition*). Əlavənin işlənmə xüsusiyyətləri.

Nitq etiketləri (*les actes de parole*).

ƏSAS ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. A.Həsənova, S.İsazadə, M.Şükürova. *Le français, 5-ci sinif*. – Bakı, 2020.
2. İ.Şiriyeva. *Le français, 5-ci sinif*. – Bakı, 2024.
3. Ç.Babaxanova, B.İsmayilov, R.İsayeva. *Le français, 6-cı sinif*. – Bakı, 2021.
4. İ.Şiriyeva. *Le français, 6-cı sinif*. – Bakı, 2021.
5. İ.Şiriyeva. *Le français, 7-ci sinif*. – Bakı, 2022.
6. İ.Şiriyeva, K.Rizvanova. *Le français, 8-ci sinif*. – Bakı, 2023.
7. Ç.Babaxanova, R.İsayeva, B.İsmayilov. *Le français, 9-cu sinif*. – Bakı, 2020.
8. İ.Şiriyeva. *Le français, 9-cu sinif*. – Bakı, 2024.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. "Le Français" Vəsait. "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı, 2023.
2. "Le Français". Buraxılış imtahanı modelinə uyğun qiymətləndirmə vasitələri. "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı, 2023.
3. Məktəblinin fransızca-azərbaycanca və azərbaycanca-fransızca lüğəti, "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. Bakı, 2010.
4. Fransızca – azərbaycanca lüğət. Bakı, 2024.

Rus dilİ

Фонетика. Орфоэпия. Орфография. Графика.

Звуки речи и буквы. Гласные звуки. Правописание безударных гласных *о* и *е*. Согласные звуки (твёрдые и мягкие, звонкие и глухие).

Оглушение и озвончение согласных.

Буквы, не обозначающие звуков речи (*ь, ъ*). Функции буквы *ь*: смягчающая (*большой, гость*), разделительная (*семья, компьютер, пьеса, ружьё*), грамматическая (*ночь, рождь, вещь, брошь*). Разделительная функция буквы *ъ* (*подъём, объяснение*).

Гласные с двойной функцией (*е, ё, ю, я*).

Правописание гласных после шипящих *ж, ш, ч, ц* (*жизнь, машина, чашка, роца, чудо, цука*) и *ц* (*цирк, цифра, цыплёнок*).

Лексикология.

Лексическое значение слова.

Прямое и переносное значение слова (*золотое кольцо – золотое сердце, тяжёлая сумка – тяжёлая жизнь*).

Синонимы. Антонимы.

Состав слова.

Основа и окончание. Корень. Приставка (*о-, от-, до-, у-, по-, под-, про-, за-, на-, над-, в- (во-), с- (со-), вы-, к-, при-, пре-, пере-*). Суффикс (*-тель, -арь, -ость, -еть, -ок, -ник, -ик, -чик, -щик, -ниц-, -ан-, -ян-, -к-, -ск-*).

Грамматика.

Морфология.

Самостоятельные части речи.

Имя существительное.

Собственные (*Азербайджан, Каспий, Таур, Лейла*) и нарицательные (*площадь, гений, мужество*); одушевлённые (*дочь, люди, медведь, орёл*) и неодушевлённые (*страна, озеро, шахматы, народ, молодёжь*) существительные.

Род имён существительных: мужской (*портрет, юноша, дядя, герой, воробей, гений, октябрь, учитель, плащ, путь, словарь, гость*); женский (*парта, земля, армия, радость, свежесть, роль, жизнь, ночь, помощь, мышь, молодёжь, тетрадь, метель*); средний (*дело, море, ружьё, здание*), а также существительные среднего рода на *-мя* (*время, знамя, имя, пламя, племя, семья, стремя, бремя, вымя, темя*).

Число имён существительных (*стол – столы, конь – кони, газета – газеты, земля – земли, учебник – учебники, дом – дома́, нация – нации, герой – герои, гений – гении, цель – цели, мать – матери, дочь – дочери, сын – сыновья, отец – отцы, день – дни, учитель – учителя, здание – здания, поле – поля, озеро – озёра, яблоко – яблоки, плечо – плечи, ухо – уши, дерево – деревья, имя – имена, человек – люди, ребёнок – дети*). Существительные, имеющие форму: а) только единственного числа (*нефть, дружба, плавание,*

листва, детвора); б) только множественного числа (*каникулы, сутки, ножницы, чернила*).

Склонение имён существительных. Разносклоняемые существительные (*время, знамя, имя, пламя, племя, семья, стремя, бремя, вымя, темя, путь*). Существительные на *-ий, -ия, -ие*, имеющие особенности при изменении по падежам (*сценарий, история, задание*). Несклоняемые существительные (*такси, кафе, пальто, кенгуру*).

Имя прилагательное.

Прилагательные (*большой, белый, высокий, тихий, деревянный, книжный, утренний, зимний, лесной, медвежий, мамин*).

Склонение прилагательных. Согласование прилагательных с существительными в роде, числе и падеже (*интересный спектакль, интересная работа, интересное занятие, интересные книги*).

Имя числительное.

Числительные (*один, одиннадцать, сто, двести, тридцать, первый, второй, третий, одиннадцатый, сотый, двести тридцатый*). Склонение числительных.

Употребление числительных с существительными (*один день, одна дорога, одно слово, одни сутки; два друга, два слова, две подруги; оба спортсмена, оба окна, обе сестры; десять книг, сто дней, тысяча килограммов; первая учительница, первый звонок, первое число, первые каникулы; один год, два – три – четыре года; пять – двадцать лет, сто сорок лет, тысяча лет*).

Местоимение.

Личные (*я, ты, он, она, оно, мы, вы, они*), притяжательные (*мой, твой, свой, наш, ваш, его, её, их*), указательные (*этот, тот, столько, такой*), вопросительные (*кто? что? какой? который? чей? сколько?*) и другие местоимения.

Склонение местоимений.

Глагол.

Неопределённая форма глагола (*говорить, читать, заболеть, писать, пить, спать, хотеть, бежать, дать, есть, сесть, крикнуть, найти, нести, везти, печь, стеречь*).

Возвратные глаголы (*учиться, готовиться, смеяться, бороться, улыбаться*).

Вид глагола. Несовершенный и совершенный вид (*рассказывать – рассказать, приносить – принести, решать – решить, объяснять – объяснить, толкать – толкнуть, строить – построить, покупать – купить, говорить – сказать, брать – взять*).

Время глагола: настоящее (*играет, идёт, может, пьёт, ест, везёт, несёт, спасает, печёт, умывается*); прошедшее (*играл, шёл, мог, пил, ел, вёз, нёс, спасал, пёк, умывался, принёс, привёз, спас, испёк, умылся*);

будущее (*будет играть, сыграет; будет идти, пойдёт; сможет; будет пить, выпьет; будет есть, съест; будет везти, привезёт; будет нести, принесёт; будет спасать, спасёт; будет печь, испечёт; будет умываться, умоется*).

Спряжение глагола (изменение глаголов в настоящем и будущем времени по лицам и числам).

К I спряжению относятся глаголы, у которых неопределённая форма оканчивается на **-ать, -еть, -оть, -уть, -ять, -ыть** (*решать, болеть, колоть, обмануть, объявлять, открывать, заниматься, улыбнуться*).

I спряжение (*знать – я знаю, ты знаешь, он (она) знает, мы знаем, вы знаете, они знают; открыть – я открою, ты откроешь, он (она) откроет, мы откроем, вы откроете, они откроют; заниматься – я занимаюсь, ты занимаешься, он (она) занимается, мы занимаемся, вы занимаетесь, они занимаются; одеться – я оденусь, ты оденешься, он (она) оденется, мы оденемся, вы оденетесь, они оденутся; улыбнуться – я улыбнусь, ты улыбнёшься, он (она) улыбнётся, мы улыбнёмся, вы улыбнётесь, они улыбнутся*).

Ко II спряжению относятся глаголы, у которых неопределённая форма оканчивается на **-ить** (*говорить, чинить, повторить*).

II спряжение (*строить – я строю, ты строишь, он (она) строит, мы строим, вы строите, они строят; вылечить – я вылечу, ты вылечишь, он (она) вылечит, мы вылечим, вы вылечите, они вылечат; учиться – я учусь, ты учишься, он (она) учится, мы учимся, вы учитесь, они учатся; забеспокоиться – я беспокоюсь, ты беспокоишься, он (она) беспокоится, мы беспокоимся, вы беспокоитесь, они беспокоятся*).

Глаголы-исключения: *брить, стелить* (I спряжение); *гнать, держать, дышать, слышать, терпеть, обидеть, видеть, ненавидеть, зависеть, вертеть, смотреть* (II спряжение).

Разноспрягаемые глаголы (*хотеть – я хочу, ты хочешь, он (она) хочет, мы хотим, вы хотите, они хотят; бежать – я бегу, ты бежишь, он (она) бежит, мы бежим, вы бежите, они бегут*).

Особо спрягаемые глаголы (*дать – я дам, ты дашь, он (она) даст, мы дадим, вы дадите, они дадут; есть – я ем, ты ешь, он (она) ест, мы едим, вы едите, они едят*).

Наречие.

Наречия, отвечающие на вопросы *когда? где? куда? откуда? как? почему? отчего? зачем? для чего?*

с какой целью? сколько?: завтра, утром, поздно, здесь, далеко, вдали, рядом, направо, вверх, отсюда, вслух, медленно, сгоряча, специально, назло, много, слишком, мало, очень.

Служебные части речи.

Предлоги: *на, за, в (во), у, из, до, после, мимо, вокруг, возле, из-за, через, около, напротив, по, к (ко), с (со), над, под, перед, о (об, обо).*

Союзы и союзные слова: *и, а, но, или, сколько, пока, так как, потому что, чтобы, что, кто, поэтому, потому, если, если бы, хотя, несмотря на то что, как, где, куда, откуда, когда, какой, который.*

Частицы: *бы (б), не, ни, же, -то, -либо, -нибудь.*

Синтаксис.

Простое предложение.

Типы предложений по цели высказывания: повествовательные, вопросительные, побудительные.

Сложное предложение.

Сложные предложения с союзами и союзными словами *и, а, но, или, сколько, пока, так как, поэтому, потому, потому что, чтобы, что, кто, если, если бы, хотя, несмотря на то что, как, где, куда, откуда, когда, какой, который.*

СПИСОК ОСНОВНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Мамедова Д., Керимли Н. Русский язык. Учебник для 5 класса. – Баку, 2020, 2024.
2. Бедалов Ч., Бедалова Н., Гусейнова С. Русский язык. Учебник для 6 класса. – Баку, 2021.
3. Мамедова Д., Керимли Н., Зейналова М. Русский язык. Учебник для 6 класса. – Баку, 2021.
4. Мамедова Д., Керимли Н. Русский язык. Учебник для 7 класса. – Баку, 2022.
5. Пашаева А., Алиева С., Зейналова Н. Русский язык. Учебник для 8 класса. – Баку, 2023.
6. Пашаева А., Алиева С., Зейналова Н. Русский язык. Учебник для 9 класса. – Баку, 2020, 2023, 2024

СПИСОК ДОПОЛНИТЕЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. "Rus dili". Пособие. Приложение к I-ому номеру журнала "Абитуриент". – Баку, 2019.
2. "Rus dili". Buraxılış imtahanı modelinə uyğun qiymətləndirmə vasitələri. Приложение к I-ому номеру журнала "Абитуриент". – Баку, 2020.
3. "Rus dili". Test toplusu. Приложение к I-ому номеру журнала "Абитуриент". – Баку, 2023.

ƏRƏB DİLİ

Səs-hərf münasibəti. Qısa və uzun saitlər. Saitlərin yazıda ifadəsi. Hərəkətlər-الحركات. Azərbaycan dilində oxşarı olan və olmayan ərəb dili samitləri. Bəzi ərəb dili samitlərindən əvvəl və ya sonra gələn [ə], [ə̄], [i] və [ī] saitlərinin qalınlaşması. İkişəkilli və dördşəkilli hərflər. Şəmsiyyə və qəməriyyə samitlər-الحروف الشمسية و القمرية. [au] diftonqu və [ey] səs birləşməsi. Əlif, vav və ya hərflərinin vəzifələri حروف العلة: و, ي.

Həmzə samiti-الهمزة. Dayaqsız və dayaqlı həmzə. Heca. Vurğu.

LEKSİKA

Sözün orfoqrafik xüsusiyyəti. Sözün kök və əlavə samitləri. Ərəb dilində sözlərin əsasən üç və ya dörd, bəzən isə iki samitdən ibarət olması, sinonimlər (المترادفات), antonimlər (الاضداد) və omonim sözlər. Sabit söz modelləri. Xüsusi işlənmə qaydaları olan leksik vahid (gəlinə isə...؛ أمّا...؛). İfadələr.

QRAMMATİKA(النحو)

MORFOLOGİYA(الصرف)

İsim(الاسم). Ümumi isim (اسم الجنس). Xüsusi isim (اسم العلم) İsimlərin qrammatik cinsi التذكير والتانيثفي الاسماء Qrammatik cinsin mənaya görə fərqləndirilməsi. Müzəkkər və müənnəs isimlər (الاسماء المنكرة والمؤنثة). İsmnin müəyyənliyi və qeyri-müəyyənliyi (المعرفة والنكرة). Ad qruplu sözlərin tək(mفرد), təsniyəsi (المثنى) və cəmi (الجمع). Düzgün cəm (الجمع السالم) və sınıq cəm (الجمع المكسر). İsmnin hallanma növləri (انواع اعراب) (غير المنصرف), üçhallı hallanma, ikihallı hallanma (اسماء المنصرف): üçhallı hallanma, ikihallı hallanma, tərkibi hallanma, hallanmayan ad qruplu sözlər. İkihallı sözlərin üçhallıya çevrilməsi. Sabit modelli isimlər. Məkan və ya zaman bildirən isim modelləri (اسم المكان والزمان) Alət bildirən isim modelləri (اسماء الات).

Sifət(الصفة). Nisbi sifətlər (الاسم المنسوب) Rəng və ya fiziki nöqsan bildirən sifətlər. Sifətin qrammatik cinsi التذكير (انواع اعراب الصفة). Sifətin hallanma növləri (والتانيث في الصفة) Üç hallı sifətlər. İkihallı sifətlər.

غَيْرُ sözü ilə başlanan mürəkkəb sifətlər. Sifətin müqayisə dərəcəsi.

Say(عدد). Sıra sayları(الاعداد الترتيبية) və onların işlədilmə qaydası. Saatların dəqiqələrlə birlikdə ifadəsi. Ayın, ilin tarixlərinin göstərilməsi. Miqdar sayları (الاعداد الاصلية) və onların isimlərlə işlədilməsinə görə dörd qrupa bölünməsi.

Əvəzlilik(ضمير). Şəxs əvəzlilikləri (الضمائر المنفصلة), işarə əvəzlilikləri (اسماء الاشارة) və sual sözləri (ادوات الاستفهام). İşarə əvəzliliklərinin mübtədə və təyin kimi işlədilməsi. Bitişən əvəzliliklər (الضمائر المتصلة). Bitişən əvəzliliklərin ön qoşmalar, köməkçi nitq hissələri, isimlər və feillərlə işlədilməsi. Bitişən əvəzliliklərin «öz» mənasını bildirməsi. III şəxs əvəzliliklərinin ismi cümlədə xəbər şəkilçisi kimi işlədilməsi.

Zərf(الظرف). Zərflərin təsirlik hal vasitəsi ilə əmələ

gəlməsi və önqoşmalı zərflər.

Feil(الفعل). Ərəb dilində feillərin üçsamitli (الافعال الثلاثية) və ya dördsamitli (الافعال الرباعية) olması. Salim feillər (الافعال السالمة). Sadə feillər (الفعل المجرد) və düzəltmə feillər (الفعل المزيد). I bab üçsamitli və dördsamitli salim feil modelləri. I bab salim feillərin keçmiş zamanı (الفعل الماضي), indiki-gələcək zamanı (الفعل المضارع) və qəti-gələcək zamanı (المستقبل). Feilin zamanlarının inkar formaları(نهي الفعل). Üçsamitli salim feillərin düzəltmə babları (الفعل المزيد فيه). Düzəltmə bab feillərinin keçmiş və indiki-gələcək zamanda təsiri (تصريف الفعل المزيد فيه في الماضي والمضارع). Ön qoşmalı feillər (الفعل اللازم) və təsirsiz feillər (الفعل المتعدي).

Köməkçi nitq hissələri(الحروف) Bağlayıcılar, ön qoşmalar حروف الجر və onların cümlədə rolu, birləşən və ayrı yazılan ön qoşmalar. Ədatlar (الادوات). İnkər ədatları (أدوات النهي) və inkər ədatlarının işlədilməsi.

SİNTAKSİS

Söz birləşməsi. Uzlaşan təyini söz birləşməsi عبارة نعتية. İzafət və onun növləri (الاضافة وانواعها). Çoxtərəfli izafət. Həmcins üzvlü izafət. Tərəflərindən biri isim olmayan izafət. Qarışıq təyini söz birləşmələri.

Cümlənin baş üzvləri və onların ifadə vasitələri. Tərkibi xəbər.

İsmi cümlə-الجملة الاسمية. Xəbərin ad qruplu sözlə (isim, sifət, say, əvəzlilik və zərf) ifadə edilməsi. Sadə müxtəsər ismi cümlədə söz sırası (ترتيب الكلمات في الجملة الاسمية البسيطة).

Sual cümləsi(الجملة السؤالية). Sual cümləsinin ifadə vasitələri.

Feili cümlə(الجملة الفعلية). Feili cümlələrdə söz sırası

Mürəkkəb cümlə(الجملة المركبة). Mübtədə, zaman, tamamlıq (الجملة الواقعة مفعولا به), budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrin yaranma üsulları.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

- V.Məmmədəliyev, N.Cəlilova. Ərəb dili. 1-ci sinif. Bakı, 2024.
- V.Məmmədəliyev, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 2-ci sinif. Bakı, 2024.
- V.Məmmədəliyev, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 3-cü sinif. Bakı, 2024.
- V.Məmmədəliyev, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 4-cü sinif. Bakı, 2018.
- V.Məmmədəliyev, R.Cəlilov, N.Cəlilova. Ərəb dili. 5-ci sinif. Bakı, 2024.
- Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 2-ci sinif. Bakı, 1993.
- Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 3-cü sinif. Bakı, 1992.
- Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 4-cü sinif. Bakı, 1992.

9. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 5-ci sinif. Bakı, 1993.

10. Ə.Məmmədov. Ərəb dili. 6-cı sinif. Bakı, 1994.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. "Ərəb dili" (Yeni təhsil proqramı (kurikulum) üzrə imtahanlara hazırlaşanlar, yuxarı sinif şagirdləri və müəllimlər üçün vəsait). "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. – Bakı. 2019.

**PROQRAMA ƏLAVƏ
(QRAMMATİK TERMİNLƏR LÜĞƏTİ)**

1.	Fonetika	علم الأصوات اللغوية
2.	Ərəb hərfləri	الحروف العربية
3.	Azərbaycan dilində oxşarı olan və olmayan ərəb hərfləri	الحروف العربية المتشابهة و غير المتشابهة بالحروف الأذربايجانية
4.	Səs	صوت (أصوات)
5.	Hərəkələr	الحركات
6.	Fəthə	فتحة
7.	Kəsirə	كسرة
8.	Damma	ضمة
9.	Sükun	جرم
10.	Təşdid	شدة، تشديد
11.	Uzunluq bildirən hərf(lər)	حرف(حروف) المد
12.	Samit hərf	حرف صامت
13.	Sait hərf	حرف صوتي
14.	Zəif hərflər	حروف العلة
15.	Şəmsiyyə və qəməriyyə samitlər	الحروف الشمسية و القمرية
16.	Əlif, vav və yə hərflərinin vəzifələri	وظائف حروف ا، و، ي
17.	Diftonq	إدغام حرفي العلة
18.	Birləşdirici həmzə	همزة الوصل
19.	Ayırıcı həmzə	همزة القطع
20.	Dayaqsız həmzə	همزة على السطر
21.	Dayaqlı həmzə	همزة على الحرف
22.	Həmzə dayağı	إرتكاز للهمزة
23.	Heca	مقطع (مقاطع) كلمة
24.	Vurğu	التبنة

25.	Kök samiti	حرف أصلي
26.	Leksika	متن اللغة
27.	İsim	الإسم
28.	Sözün kök və əlavə samitləri	الحروف الأصلية و المزينة للكلمات
29.	Üçsamitli	ثلاثية الأصل
30.	Dörsamitli	رباعية الأصل
31.	Sinonimlər	(المترادفات)
32.	Antonimlər	ضد (أضداد)، مضاد
33.	Omonimlər	مشتراك (ات) لفظي
34.	Model (lər)	وزن (أوزان)، قليب، صيغة (صيغ)، مقياس (مقاييس)
35.	Modelə uyğun	موزون
36.	Qrammatika	علم النحو
37.	İsim	الإسم
38.	Xüsusi isim	إسم العلم
39.	Ümumi isim	إسم الجنس
40.	Tə-mərbutə	تاء مربوطة
41.	Müənnəs söz	كلمة مؤنثة
42.	Müzəkkər söz	كلمة مذكرة
43.	Müənnəslik əlaməti	علامة التأنيث
44.	Müəyyənlik	المعرفة
45.	Müəyyənlik artiklı	"ال" المعرفة
46.	Qeyri-müəyyənlik	النكرة
47.	Tək	المفرد
48.	Təsniyə	التثنية، التثنية
49.	Cəm	الجمع
50.	Düzgün cəm	الجمع السالم
51.	Sınıq cəm	الجمع المكسر
52.	Hallanma	الإعراب، الصرف
53.	Adlıq hal	مرفوع
54.	Yiyəlik hal	مجرور
55.	Təsirlik hal	منصوب
56.	Əvəzedici tənvin	تثوين العوض
57.	Üçhallı	منصرف بثلاث علامات الإعراب
58.	İkihallı	غير المنصرف
59.	Hal əlaməti olmayan	بلا علامة الصرف
60.	Məkan və zaman bildirən isimlər	أسماء المكان و الزمان

61.	Alət bildirən isimlər	أسماء الآلات	95.	Təsirsiz feil	الفعل اللازم
62.	Sifət	الصِّفَة ، أَلْعُت	96.	Ön qoşma(lar)	حرف (حروف) الجَز
63.	Nisbi sifətlər	الإسم المُنسُوب	97.	Bağlayıcı(lar)	حرف (حروف) العَطْف
64.	Mürəkkəb sifət	الصفة المركبة	98.	Ədat(lar)	أداة(أدوات)
65.	Müqayisə dərəcəsi	دَرَجَةُ التَّفْضِيلِ النَّسْبِيِّ	99.	Sual ədatları	أدوات الإستفهام
66.	Üstünlük dərəcəsi (təsviri)	إسم التَّفْضِيلِ(التَّصْوِيرِي)	100.	İnkər ədat(lar)ı	أداة(أدوات) النفي
67.	Rəng və fiziki nöqsan bildirən sifətlər	إسم اللّون و نقص أعضاء البدن	101.	Uzlaşan təyini söz birləşməsi	العبارة التَّعْيِينِيَّةُ الْمُتَطَابِقَةُ
68.	Say(lar)	عَدَدُ(الأعداد)	102.	Uzlaşma	مُطَابَقَة
69.	Sıra sayları	الأعداد التَّرتِيبِيَّة	103.	Təyinlənen (isim)	المَوْصُوف ، المَنْعُوت
70.	Miqdar sayları	الأعداد الأصلية	104.	Söz birləşməsi	عِبَارَة لَفْظِيَّة
71.	Sayılan (isim)	المَعْدُود	105.	İzafət	الإِضْافَة
72.	Əvəzlik(lər)	الصَّمِير (الصَّمَائِر)	106.	Sadə izafət	الإِضْافَة البسيطة
73.	Şəxs əvəzliləri	الضمائر المُفْصِلَة	107.	Çoxtərəfli izafət	الإِضْافَة الكثیرة الجوانب
74.	Bitişən əvəzlilər	الضمائر المُتَّصِلَة	108.	Mübtəda	مُبْتَدَأ
75.	I şəxs	مُتَكَلِّم (ة)	109.	Xəbər	خبر
76.	II şəxs	مُخَاطَب (ة)	110.	Tamamlıq	مفعول به
77.	III şəxs	غائب (ة)	111.	İsmi cümlə	جملة اسمية
78.	İşarə əvəzliləri	إسم (اسماء) الإشارة	112.	Feili cümlə	جملة فعلية
79.	Sual əvəzliyi	إسمُ (حَرْف) الاستفهام	113.	Tabeli mürəkkəb cümlə	جملة مُرَكَّبَة تَابِعَة
80.	Zərf	الظَّرْف (الظُّرُوف)	114.	Tamamlıq budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	الجملة الواقعة مفعولاً به
81.	Feil	الفعل (الأفعال)	115.	Zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə	الجملة الواقعة ظرف الزمان
82.	Üç kök samitli feil	الفعل التَّلَاثِيّ الأَصْل	116.	İşlənmə	إِسْتِعْمَال
83.	Dörd kök samitli feil	الفعل الرَّبَاعِيّ الأَصْل	117.	İfadə	تَعْبِير (تَعَابِير) لَفْظِي ، عِبَارَة
84.	Feilin birinci kök samiti	فَاء الفعل	118.	İşlənmiş	مُسْتَعْمَل
85.	Feilin ikinci kök samiti	عَيْنُ الفعل	119.	Tamamla	أَكْمَل
86.	Feilin üçüncü kök samiti	لَامُ الفعل	120.	Hallandır	أَعْرَبَ، صَرَّف
87.	Sadə feil(I bab)	فعل مُجَرَّد	121.	Müxtəlif mənalar	المَعَانِي المُخْتَلِفَة
88.	Düzəltmə bab feillər	فعل المَزِيد فِيه	122.	Təyin et	عَيَّن
89.	Bab	باب	123.	Göstər, işarə et	أَشِير
90.	İndiki zamanda olan feil	فعل مُضَارِع	124.	Variant, bənd	بَنَد (بنود)، شكل (أشكال)، نوع (أنواع)
91.	Keçmiş zamanda olan feil	فعل مَاضٍ	125.	Uyğun, münasib	مُوافِق ، مُناسِب
92.	Gələcək zamanda olan feil	فعل مُسْتَقْبَل			
93.	Feilin inkarı	نَفْيُ الفعل			
94.	Təsirli feil	الفعل المُتَعَدِّي			

FARS DİLİ

FONETİKA

Səs və hərf: sait səslər (uzun və qısa saitlər). Diftong. Samit səslər. ک (kaf) və گ (qaf) hərfləri a, o, u saitlərindən

və həmçinin [^]ou diftonqundan əvvəl gələrkən ک hərfinin "komissiya" sözünün ilk hərfi (k) kimi, گ hərfinin isə "qaz" sözündəki (q) kimi tələffüz olunması. Qalan bütün məqamlarda (k) və (g) səslərini bildirməsi.

Səs-hərf münasibətləri. Fars hərfləri ilə yazılan sözlərin tərkibində hərfi işarəsi olan səslər, yəni yazılan hərflər və hərfi işarəsi olmayan ə, e, o səsləri. Sözdə hərflərlə səslərin kəmiyyəti.

Bəzi hərflərin bir neçə səsi bildirməsi (məsələn: و - o, u, [^]v, ou) və əksinə bir neçə hərfin eyni səsi bildirməsi: (məsələn: z səsinin hərfi işarələri: ذ (zal) - ز (ze) - ض (zad) - ظ (za). Bəzi hərflərin həm sait, həm də samit səsləri bildirməsi (məs. ه (ha) h, e - و (vav) o, u, v, [^]ou - ی (ye) i, y hərfləri).

Fars dilində işlənən "təşdid", "tənvin" və "həmzə" işarələri. ع (eyn) hərfinin saiddən əvvəl tələffüz olunmaması. Bəzi sözlərdə خ (xe) ilə "و" ələfin arasında yazılan "و" (vav) hərfinin tələffüz olunmaması. (Məsələn: خواهر - خواتن - خواهش). Vurğu. Heca. Hecada transkripsiyanın nəzərə alınması.

LEKSİKA

Sözlərin ifadə etdiyi mənalara görə təsnifi: əşya adları, ümumi və xüsusi ad bildirən sözlər (isim); əlamət, rəng və keyfiyyət bildirən sözlər (sifət); kəmiyyət, sıra bildirən sözlər (say); iş, hal, hərəkət bildirən sözlər (feil); hərəkətin icrasının zamanını, məkanını, tərzini və s. xüsusiyyətlərini bildirən sözlər (zərf). Sadə, düzəltmə (ön və son şəkilçilərlə düzələn sözlər) və mürəkkəb sözlər. Sinonim, omonim, antonim sözlər.

QRAMMATİKA MORFOLOGİYA

NİTQ HİSSƏLƏRİ:

İsim. İsmə verilən suallar. İsmnin mənaca növləri. Konkret, mücərrəd, ümumi və xüsusi, cəm və toplu isimlər. İsmnin kəmiyyət kateqoriyası: İsimlərin fars dilinə mənsub ها (ha), ان (an) cəm şəkilçiləri ilə cəmlənmə qaydaları. ان (an) cəm şəkilçisi ilə cəmlənən sözlərin oxunuş və yazılış qaydaları. İsmnin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə və mürəkkəb isimlər. Mürəkkəb isimlərin tərkib hissələri. Azərbaycan dilindəki ismin hallarının fars dilində qarşılığı və ifadə qaydaları. Yiyəlik halın fars dilində verilməsində əsasən izafət tərkibindən (məs. tələbənin kitabı - کتاب دانشجو), yönüklük halda به (be) ön qoşmasından, təsirlik halda را (ra) son qoşmasından, yerlik halda در (dər), çıxışlıq halda از (əz) ön qoşmalarından istifadə olunması. Fars dilində qoşma kimi işlənən bəzi sözlər.

(Məs: سر - پشت - پیش - پهلو - نزد - جلو və s.).

İsmnin mənsubiyyət kateqoriyası. Mənsubiyyət şəkilçiləri. İsmnin xəbərlik kateqoriyası. Xəbər şəkilçilərinin oxunuş və yazılış qaydaları.

Sifət. Sifətə verilən suallar. Sifətin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə və mürəkkəb sifətlər. Sifətin dərəcələri. Adı, müqayisə (تر - (tər)) və üstünlük (ترین - (tərin)) dərəcəsi.

Say. Səya verilən suallar. Sayın mənaca növləri. Miqdar sayları, sıra sayları. Sıra saylarının م (om), مین (omin), می (omi) şəkilçiləri ilə əmələ gəlməsi. Vaxtın saat və dəqiqələrlə ifadə qaydaları.

Əvəzlik. Əvəzliyin mənaca növləri. Şəxs əvəzliləri, işarə əvəzliləri, sual əvəzliləri, qeyri-müəyyən əvəzlilər, qayıdış əvəzliləri, təyini əvəzlilər. Üçüncü şəxsin tək və cəmində işlənən sinonim şəxs əvəzliləri.

Feil. Məsdər və onun şəkilçiləri.

Feil əsasının alınma qaydası. Feilin keçmiş zaman formaları: şühədi keçmiş ماضی مطلق (mazi-ye motləq) və bitməmiş keçmiş ماضی استمراری (mazi-ye estemrari) zaman formalarının təsdiq və inkar forması. Keçmiş zaman feili sifətinin əmələ gəlmə qaydası. Nəqli keçmiş ماضی نقلی (mazi-ye nəqli) və uzaq keçmiş ماضی بعید (mazi-ye bəid) zamanlarının təsdiq və inkarı. Feili bağlama. Feilin indiki zamanı زمان حال (zəman-e hal) və onun təsdiq və inkarı. İndiki zamanın işlənmə yerindən asılı olaraq, həm də onun Azərbaycan dilindəki qeyri-qəti gələcək zamanı bildirməsi. Feilin qəti gələcək zaman forması مستقبل (mostəğbəl). Qeyri-qəti və qəti gələcək zaman formalarının təsdiq və inkarı.

Zərf. Zərfin mənaca növləri: zaman, məkan, miqdar və tərz - hərəkət zərfləri. İnkər və oxşarlıq bildirən zərflər. Zərfin quruluşca növləri: sadə, düzəltmə, mürəkkəb zərflər.

Qoşma. به (be), با (ba), در (dər), از (əz), برای (bəra-ye...), مانند (manənd-e...), مثل (məsl-e...) önqoşmaları və را (ra) sonqoşması. Önqoşma kimi işlənən sözlər - söz-qoşmalar: نزد (nəzd), پیش (piş), رو (ru), پهلو (pəhlu), پشت (poşt), سر (sər) və s.

Bağlayıcı. Bağlayıcıların quruluşca növləri. Sadə və mürəkkəb bağlayıcılar.

SİNTAKSİS

Söz birləşmələri. Təyini söz birləşmələri: izafət vasitəsilə əmələ gələn söz birləşmələri, yanaşma əlaqəsi ilə əmələ gələn söz birləşmələri. İzafət tərkibi. İzafət tərkibinin yalnız iki tərəfdən ibarət olması. Məs:

حکایت جالب - اتاق بزرگ - دانش آموزان ممتاز

Cümlə. Cümlə üzvləri: baş üzvlər - mübtəda, xəbər; ikinci dərəcəli üzvlər - təyin, tamamlıq (vasitəli, vasitəsiz), zərflilik.

Sadə cümlə. Müxtəsər və geniş cümlə. Sual cümlələri.

Mürəkkəb cümlə. Tabeli və tabesiz mürəkkəb cümlələr.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. A.Kərimov. Fars dili. 1-ci sinif. - Bakı, 2023.
2. A.Kərimov. Fars dili. 2-ci sinif. - Bakı, 2023.
3. A.Kərimov. Fars dili. 3-cü sinif. - Bakı, 2024.
4. A.Kərimov. Fars dili. 4-cü sinif. - Bakı, 2024.
5. T.Seyidov. Fars dili. 5-ci sinif, 1993.
6. H.Mahmudov, T.Seyidov, R.Axundov. Fars dili. 6-cı sinif, 1991.
7. A.Ələkbərova, M.Məmmədova. Fars dili. 7-ci sinif, 1991.
8. A.Ələkbərova, S.Hüseynli. Fars dili. 8-ci sinif, 1993.
9. N.Hatəmi, Ş.Şirəliyev. Fars dili. 9-cu sinif, 1993.

ƏLAVƏ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. "Fars dili" (Yeni təhsil proqramı (kurikulum) üzrə imtahanlara hazırlaşanlar, yuxarı sinif şagirdləri və müəllimlər üçün vəsait). "Abituriyent" jurnalının xüsusi buraxılışı. - Bakı, 2019.

